

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

12 (441), 20–26 березня 2008

Фото Цезарія Ганушкевича

МАРНОСЛІВ'Я ПО-КИЇВСЬКИ

Святослав МІЗЕРНЮК

На Всеукраїнському форумі інтелігенції за участю Президента України Віктора Ющенка 26—27 березня планують спочатку обговорити Концепцію гуманітарного розвитку України, а вже потім на її основі розробити Державну програму. Планом підготовки до Форуму передбачено провести громадські слухання з цього питання.

12 березня Київська міська державна адміністрація зібрала у Будинку вчителя представників громадських, творчих організацій, наукових установ, закладів освіти та культури столиці, щоб обговорити "Стан та перспективи гуманітарного розвитку міста Києва".

Неочікувано прийшло багато людей, які вщерть заповнили залу та балкон. І якщо внизу, біля сцени, сиділи імениті гості — Микола Жулинський, Іван Драч, Лесь Танюк, Андрій Чебикін, Дмитро Павличко та інші представники інтелігенції, яких запрошували до слова, то вгорі переважала молодь. Тож заявлені слухання цікавлять столичну громаду.

Проте організатори слухань не передбачили зрозумілого й доступного для сприйняття людей обговорення проблем, нехай не глобальних, але нагальних і болючих. І деякі теми заявлених виступів нагадували лекції у вузькопрофільному ВНЗ: "Людиноцентризм як ціннісний орієнтир гуманітарного розвитку України". Схоже на заголовок якоїсь монографії чи дисертації. І як у таких зарозумілих словесах і зворотах має зорієнтуватися проста людина? Тим часом саме для неї ці слухання й проводять. Бо звідки і в який спосіб влада може одержати об'єктивну оцінку своїх дій столичної громади?

Розпочати це дійство мав вступним словом Київський міський голова Леонід Черновецький. Та йому, певно, було не до гуманітарного розвитку столиці. Адже

Кабмін звернувся до Президента із заявою, в якій йшлося про відсторонення голови КМДА від виконання обов'язків. Тож без зайвого пафосу зі сцени почали лунати доповіді. Проблеми, яких торкалися промовці, ні для України, ні для її столиці не нові: освіта, здоров'я — їхня якість, доступність; пропагування здорового способу життя, розвиток фізичної культури і спорту, збереження культурної спадщини, вивчення та втілення української мови у всі сфери життя суспільства; не забули мовити слово й про безпечне для здоров'я людини довкілля.

Кожна із зазначених тем за важливістю, актуальністю, глибиною нерозв'язаних за десятиліття завдань варта особливої уваги і не одного громадського обговорення й дискусії. Це ті проблеми, про які давно говорено, але нічого конкретного й кардинального і досі не зроблено, бо не можна побудувати рай посеред пекла.

Але промовці, прочитавши за п'ять-сім хвилин загальні тези доповідей, віддавали письмові пропозиції до секретаріату: і вся "дискусія"! Та навіть із того, про що вони казали, вимальовується песимістична картина. За рівнем корупції Україна опинилася на 118 місці серед 180 країн світу. А дитяча смертність учетверо перевищує загальноєвропейські показники. Незважаючи на конкретні заходи, яких вжила центральна влада останнім часом, демографічна ситуація суттєво не змінюється на краще, а спосіб і умови життя людей не поліпшуються. Заважають і об'єктивні, й суб'єктивні причини: загазоване сміттєспалюванням і викидами автомобілів повітря; перенасичена хлором і "добавками" погано очищена вода зі столичних кранів, низькоякісні продукти харчування; шкідливі звички — тютюнопаління, пияцтво, наркоманія. Молоді ніде займатися фізкультурою і спортом. Можливо, тому захворюваність у Києві зросла на 7,3

відсотка порівняно з минулим роком. А причини 64 відсотків смертності — серцево-судинні захворювання.

Таку ситуацію спричиняє, вважають промовці, відсутність коштів у бюджеті або їх нерациональне використання. Тим часом, катастрофічна ситуація, коли немає грошей у населення: хворому потрібно терміново робити операцію, але він... відмовляється, бо нічим заплатити. Хоч статтю Конституції про невідкладну та безкоштовну медичну допомогу ніхто не відміняв!

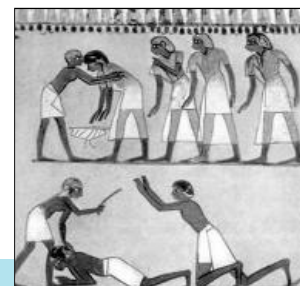
Дехто з промовців, оголосивши тему доповіді, відразу після свого виступу покидав залу зібрання. І Дмитро Павличко, й Іван Драч так, як багато інших, завітали на громадські слухання, щоб почути, а що ж робить влада міста. Бо якщо вона ще не везе, то бодай би зрушила цього воза з проблемами. Але, вочевидь, зрозуміли, що все це — лише порожня балаканина, і пішли. Слідом за ними залишила зібрання і молодь. Мабуть, цієї весняної пори найкраще для здоров'я — просто пройтися парком, у якому прокидаються зі сну дерева, аніж слухати нудні реляції чиновників від влади.

Дуже давно українське суспільство і влада живуть у різних часових, просторових та й матеріальних вимірах. Ось, наприклад, про який розквіт української культури та розвій рідної мови можна виголосити декларації, якщо мер як чиновник найвищого рангу, що зобов'язаний досконало володіти державною мовою, досі її не вивчив.

То, може, міська адміністрація неухильно дбає про фізкультуру, спорт, дозвілля й відпочинок киян? Де там! Раз по раз винищують зубасті бульдозери забудовників дитячі та спортивні майданчики, сквери, парки.

Продовження на с. 2

ФАНТОМ ЗОЇЛА

2

ДЕРЖАВА ДЛЯ СПРАГЛИХ

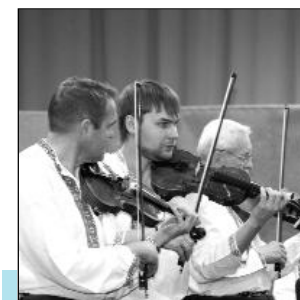
4–5

БЕРЕЗЕНЬ ЛІНИ КОСТЕНКО

9

РАДІО "КУЛЬТУРА" — 5 РОКІВ

12

Добровільні пожертви
"На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ "Київ",
МФО 320401 ЗКПО 21709106

АНТОНІЯ ЦВІТ: «ЕНЕРГІЯ КОХАННЯ ЖИВИТЬ КОСМОС»

— Пані Антоніє, Вас можна привітати з присудженням премії імені Олександра Олеся. Що для Вас вона означає?

— Поезія О. Олеся мене захопила ще в студентські роки. Незабутні лекції нашого професора Анатолія Погрібного, який, на превеликий жаль, пішов від нас. Він «запоями» читав нам О. Олеся напам'ять. Гадаю, що у моїй поезії ця особлива експресивність — саме під впливом О. Олеся. Напевно, наша земля заряджає такою енергетикою, адже ми з ним із Сумщини. Премію заснувало Сумське земляцтво в м. Києві ще п'ять років тому. Це конкурс всеукраїнський, у ньому беруть участь лірики з усієї країни, до журі входять визнані письменники.

— Ваша лірична героїня — жінка внутрішньо розкута, емоційна, проте й глибоко мисляча. Яке, на Ваш погляд, призначення жінки?

— Бог сотворив жінку, аби вона народжувала дітей. Напевне, у цьому найбільше її призначення. Однак кожна людина незалежно від статі має кармічне завдання, яке мусить виконати за життя. Мене завжди непокоїло: для чого ми прийшли у цей світ? Тому з юності цікавилася філософією, пізніше — езотеричними науками, навіть трохи астрологією. Вивела для себе тезу, що людина — це енергетичний згусток матерії, який живить Всесвіт, як і будь-яка істота. Що це за енергетичний згусток — Душа Всесвіту? Якби нічого живого не існувало, світ був би камінний? Певно, що не я одна напад цим замислювалася...

Поетів і мислителів усіх часів хвилювало питання призначення людини. Епікуреїці, наприклад, вважали, що людина приходить у цей світ для щастя, гедоністи — для насолоди, екзистенціалісти — для вираження власної індивідуальності. Я вивела для себе формулу, яка стала лейтмотивом моєї творчості: людина народжена для щастя, для насолоди і для самовираження. Звідси і моя філософсько-еротична поезія.

На цьому я наголошувала і в поемі «Обертальний хрест, або Філософія двох», і в рок-феєрії «Корона

Євпраксії», і в інших творах. Жінка, як і чоловік, має головне призначення на цій землі — виразити свою індивідуальність. Навіть якщо вона лише виховує дітей, має пам'ятати, що прийшла на цей світ з власним кармічним завданням, яке повинна виконати. Інакше — деградація і ходіння по колу, неможливість виходу на вищі щаблі вселенського існування. Скільки кожна людина залишить після себе світлої та темної енергії — все це залишається в космосі, воно не зникає. Тому слід робити більше добра.

— Я чула, що карма — це здобутки минулого людини, а доля — це її майбутнє.

— Карма, за астрологією, вказує на призначення людини на землі. Існує два кармічні вузли. Південний вузол — це досвід минулого втілення, спираючись на який треба виконувати завдання майбутнього, на що вказує північний вузол. Якщо ти виконав своє кармічне завдання, то підіймаєшся на вищий щабель, а якщо ні — в наступному житті ходитимеш по тому ж колу, а то й опустишся ще нижче. Вірю в безкінечність людського існування, бо переконана, що дух чи душа людини — це і є мікроскопічна як для Всесвіту частинка Божественної

У середині вісімдесятих поетеса Антонія Цвіт започаткувала в українській поезії новий напрям — філософсько-еротичну лірику. Своєю незвичною за формою і змістом, сповненою шалу пристрастей та глибокого філософського осмислення поезією вона подивувала не лише вітчизняного, а й європейського читача.

Нещодавно Антонія Цвіт стала лауреатом престижної Всеукраїнської літературної премії імені Олександра Олеся за ліричну збірку «Містер-і-я», у якій виходить на нові обшири формотворення, поєднуючи зорову поезію з верлібристикою, утверджується як поет-філософ і сповнений надзвичайної експресії лірик. Ще одна сторінка її творчості — це епічний жанр, і найбільше вражає тут рок-феєрія «Корона Євпраксії», де Антонія Цвіт — ще й дослідник історичних джерел, а її поетичні образи наповнюються глибоко символічним сенсом. На наше прохання поетеса ділиться своїми міркуваннями про збереження високих моральних критеріїв, оцінюючи найсвятіше з почуттів — кохання.

сутності, злитися з якою людина може, пройшовши всі кола очищення. А це шлях до вселенської Любові. Звісно, Бог — це Любов.

— Хто Вам подобається із сучасних письменників?

— Я у захваті від роману «Ключ» Василя Шкляра. Високо оцінюю прозові твори Віктора Баранова, пишався, що саме мені випало їх читати як редактору, а також Галини Тарасюк, Любові Голоти, Марії Матіос, поезію багатьох колег по цеху — Ігоря Римарука, Василя Герасим'юка, Валерія Герасимчука. В літературу прийшов справді цікавий поет — Ігор Павлюк. З'явилася молодь — Анна Багряна, Анна Малігон, до речі, конопчанка. Багато цікавих літераторів сьогодні в Україні — молодих і досвідчених — усіх не згадати. Добре, що існує конкурс «Коронація слова», у якому беруть участь прозаїки. Непогано було б започаткувати щось подібне і для поетів. Це врятувало б поезію від забуття і разом з тим — читача від невігластва. Тим паче, що до сучасної української літератури в Європі неабиякий інтерес — це бачила на власні очі, коли презентувала свої книжки у Польщі та Німеччині.

— Що уособлює для Вас творчість?

— Творчість — це моє життя. Моїми дітьми стали мої твори. Не можу жити без спілкування зі своїми шанувальниками. Мені поталанило побувати в багатьох містах і селах — від Рейну на Заході до Амуру на Сході. І я переконалася, що поезія не може жити у вакуумі.

Енергія живого поетичного слова, як і пристрасне кохання, живить космос.

— Розкажіть, будь ласка, про Вашу роботу над «Короною Євпраксії». Як здійснювали її театральну постановку?

— Свого часу я задумала створити триптих «Анна — королева Франції», «Євпраксія» і «Роксолана». І коли писала «Корону Євпраксії», то багато працювала в архівах, де віднайшла дуже цікаві паралелі, яких, до речі, немає в однойменному романі П. Загребельного, сюжет якого я взяла за основу.

Мене вразила постать княжни, онуки Ярослава Мудрого Євпраксії. Сестра Володимира Мономаха, племінниця Анни, королеви Франції, Євпраксія — жінка трагічної долі, розумна і сильна духом. Вона була імператрицею Священної Римської імперії. Її ім'я довго замовчували, бо вона на Священному синоді перед Папою Римським розповіла про те, що насправді відбувалося при дворі імперії — акти сатанізму, коли знущалися над людською гідністю, і домоглася розлучення з імператором Генріхом IV. Євпраксію переслідували. Вона повернулася до Києва, але й рідня її не підтримала (такі були ча-

си, такі закони суспільної моралі), і княжна подалася до монастиря, де, на жаль, і померла молодою.

Я мріяла про виставу в театрі імені І. Франка. Разова постановка відбулася в Українському домі з ініціативи і за фінансування Міністерства культури. Одну з головних ролей — Конрада, сина Генріха IV, грав актор театру ім. І. Франка, народний артист України Олексій Богданович, роль Євпраксії довірили мені. Не задля власного визнання, а заради реабілітації чесного імені Євпраксії хотілося б, щоб ця рок-феєрія була поставлена на сцені театру, як «Біла ворона» — у нас є свої героїні.

— Яка історія створення Вашого відомого портрета?

— Коли я видавала свою першу книжку, побачила у видавництві портрет Світлани Йовенко пензля Рафаеля Багаутдінова. Він мені так сподобався, що я подумала: «О, коли б мій портрет написав такий майстер!» Відтоді знаю — мрії здійснюються!

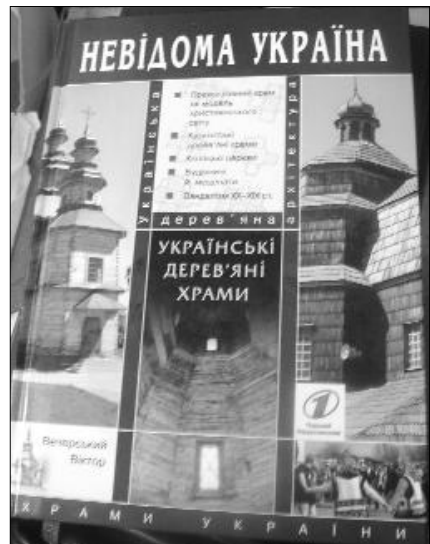
Якось через багато років, коли на телебаченні показали фільм «Антонія Цвіт в «Обертальному хресті», зателефонував цей унікальний художник і запропонував намалювати мій портрет. А після презентації на виставці подарував його мені, оскільки отримав після цього багато замовлень.

— Над чим зараз працюєте?

— Мрію завершити поетичний триптих, до якого входить «Корона Євпраксії». До речі, після роботи з архівами в мене було таке натхнення, що я створила свою рок-феєрію за 24 дні, як кажуть, на одному подиху. Дуже цікавить постать Анни — королеви Франції. Мрію закінчити розпочатий давно роман, подумую про мемуари і багато чого. На жаль, часу обмаль...

Спілкувалася
Анна ЛОБАНОВСЬКА

ДЕРЕВ'ЯНІ ХРАМИ «НЕВІДОМОЇ УКРАЇНИ»

Олена МОРОЗОВА,
Карина ВОСТРЯКОВА

У приміщенні УЦНК «Музей Івана Гончара» відбулася презентація книжки Віктора Вечерського «Українські дерев'яні храми». Це частина великого книжкового проекту «Невідома Україна», покликаною ліквідувати «білі плями» національної історії та культури, принаймні у свідомості самих українців.

Вітчизняні дерев'яні храми справедливо вважають історико-мистецьким феноменом усевітнього масштабу. Попри це, вони невблаганно відходять у минуле і зникають просто на очах нашого

покоління. У 30-х роках ХХ століття в Україні було вщент зруйновано багато безцінних християнських пам'яток. Незадавна ліквідація храмів не припинилася й у часи так званої «відлиги». Та найстрашніше те, що безцінне історико-архітектурне надбання продовжує руйнуватися зараз. Як правило, через елементарне недбальство та байдужість владних структур.

Культурологи та мистецтвознавці наголошують: аби зберегти дерев'яні храми для нащадків, потрібно не лише сфотографувати їх, а й осмислити як знакове явище. Авторитетні закордонні науковці дійшли висновку, що українська дерев'яна архітектура не має аналогів серед будівничого мистецтва інших народів світу. Вона не подібна навіть до дерев'яної архітектури наших найближчих сусідів — поляків, словаків чи росіян. Це важлива частина самобутньої української культури, здатна репрезентувати цілу країну.

Серія «Невідома Україна», яка представляє книжки, присвячені дерев'яним храмам, монастирям, гетьманським столицям та вітчизняним фортецям, мала зацікавити насамперед туристів. Однак і для нас, українців, у власній культурі та історії вдосталь нерозгаданих таємниць.

Так, книжка Віктора Вечерського розбиває усталене уявлення про те, що унікальні церковні споруди

зводилися тільки в Карпатах. Історик архітектури наочно демонструє, що це дивовижне явище характерне для території всієї України, що ми — єдиний народ попри намагання сучасних політиків переконати українців у тому, що вони різні. «Українські дерев'яні храми» — дослідження цікаве не лише професійним архітекторам чи культурологам. Це — публіцистичний твір про людей, які поклали життя на вівтар збереження архітектурних пам'яток, і про тих, хто нищив їх, змішуючи з брудом власну історію. Автор пише про найвідоміші храми України та цікаві історії, пов'язані з ними, про реставрацію унікальних пам'яток і українські музеї просто неба — чи не єдиний засіб збереження стародавніх будівель.

На тому, що українські дерев'яні храми потребують уваги та захисту, одностайно зійшлися запрошені на презентацію історики, архітектори і мистецтвознавці. Вони неодноразово підкреслювали унікальність вітчизняної дерев'яної архітектури.

— На жаль, наша історія досі не відкрита, — зауважив архітектор Володимир Козак. — Відомо, що слов'яни мали кілька культів, зокрема дерева та вогню. В Україні збереглася їхня дивовижна спадщина — дерев'яна архітектура. Тож історію Київської Русі варто вивчати не лише за кам'яними, а й за дерев'яними спорудами, яких на українській землі вдосталь. Адже наше головне завдання полягає в тому, щоб пізнавати власну культуру.

БОЖЕВІЛЬНИЙ ПОДЗВІН ЗА ПРАВДОЮ

Тетяна ДІГАЙ,
м. Тернопіль

Відомий критик і літературознавець з Івано-Франківська Євген Баран за збірку есеїв «Порнографічна сутність правди» удостоєний звання лауреата Міжнародної премії імені Богдана Нестора Лепкого.

Жанр есею — специфічний, побудований на парадоксах. Виклад матеріалу максимально ущільнений. Йому притаманна гранична чіткість формулювань й водночас простота, прозорість і ясність. У збірці 44 короткі есеї. Я відчула намагання автора з'ясувати прилизи, заплутаність сучасних літературних, культурно-мистецьких, політичних реалій. Діапазон висловлених думок безмежно широкий. Про це свідчать влучні назви кожного есею: «Дюжина ножів у спину революції», «На барикадах з графоманією», «Мій найвірніший приятель на ім'я Зрада», «Художні особливості галиць-

кого фарисейства», а в есеї «Божевільний будильник» критик пише, що «...літератори брехаливо дзвонять про те, що їм болить. Коли ж вони почують голос іншого і зуміють його донести, тоді, напевне, і література позбудеться своєї суспільної заґумінковості та займе гідне її місце».

Євген Баран уміє боротися за себе і за своїх читачів, згуртувавши їх (тобто нас!) на гуманістичній основі перед загрозою виродження загальнолюдських цінностей, художнім словом намагається врятувати Правду — лишатися осторонь він не хоче. В есеї «Ювілей і будні»: «Що найсмішніше, подібні ювілейні зібрання тільки увиразнюють загальну індивідуальну байдужість одне до одного. У більшості людей повністю атрофоване відчуття взаємоповаги... якщо ми і збираємося, то не для вшанування ювілянта чи зробленого ним, а для підкреслення власної значущості». Автор не одвертається від проблем, які лежать «на поверхні» («Коханки і коханці», «Помпа універсальна»); не соромиться бути тенденційним і порушити проблему переоціненого автора («Історія літератури як фікція», «Інша література»); не боїться видатися банальним, ще раз звернувшись до проблем-ідей, що вже, здається, вичерпані, про які вже сказано все.

Письменник бачить усе темне, не запліваючи очей, але — попри все — любить людей, літературу і нас з вами, читачів. «Якщо ми не захочемо змін, не бажатимемо їх відчуті... то скільки б ми не називали біле чорним, а чорне білим (а саме це за великим рахунком відбувається у нашому суспільстві), будь-які розмови про нас як про інших залишаться черговим варіантом байки про синицю, яка хотіла випити море. Але найсумніше те, що ми вже ніколи не зможемо літературу назвати людинознавством».

СВЯТО В ЕФІРІ КУЛЬТУРНОГО РАДІОПРОСТОРУ

Академічний оркестр Національної радіокомпанії України

Леонтій Даценко

Ведучі свята Дмитро Хоркін та Неля Даниленко

З початку 2003 року Третя програма УР виходить у новому форматі під назвою “Канал духовного відродження Радіо “Культура”. Його основна мета — створити у вітчизняному радіопросторі середовище високої духовної культури із залученням найширшої аудиторії слухачів. Радіоканал складається з літературно-публіцистичних, різножанрових музичних, інформаційно-розважальних, а також авторських програм відомих діячів культури та мистецтва.

12 березня в приміщенні Концертно-студійного комплексу Національної радіокомпанії України відбувся святковий вечір з нагоди п'ятої річниці “Каналу духовного відродження Радіо “Культура”. Зустрітися зі слухачами прийшли організатори і творці Радіо “Культура”: режисери, ведучі, штатні й позаштатні автори, усі, хто щодня працює для нас, слухачів. Дійство відбувалося під чарівний супровід академічного оркестру народної та популярної музики Національної радіокомпанії України під орудою народного артиста Святослава Литвиненка.

Привітали ювілярів почесні гості з найширшими побажаннями:

Віктор Іванович Набруско, президент Національної радіокомпанії України: “Українське радіо існує в світовому інформаційному просторі 84 роки. В незалежній Україні ми сформувалися 16 років тому як відокремлене від інших ідеологічних та культурних впливів радіо. Але, без сумніву, окраса нашого становлення і зростання — унікальний, дивовижний творчий проект Радіо “Культура”. В Україні немає нічого схожого, коли водночас демонструються найкращі зразки національної та світової культури, і це супроводжувалося б таким теплим, професійним, гостро публіцистичним словом наших авторів. Вдячний працівникам Радіо “Культура”, адже ніде більше не почуєте лауреатів Шевченківської премії, академіків, Героїв України у ролі ведучих. Це люди, небайдужі до всього, що відбувається не лише в царині культури, а й у соціумі, справжні патріоти і сподвижники. Вони формують

нову якість українського інформаційного простору, нові цінності, нову Україну. Якщо говорити про національну ідею, то вона втілюється в Радіо “Культура”, й автори програм — свідчення цього. Тому проект надзвичайно перспективний, роботи вистачає і вистачатиме, але ним ми засвідчуємо те, що реально формуємо державотворення не на словах, а на ділі”.

Павло Мовчан, голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, народний депутат України: “Зворушений тим, що весь цей колектив п'ять років заряджає мене і всю аудиторію щирими словами, переживаннями, дипломатичністю, делікатністю. Він робить велику справу — виховує націю, і я подумав: якби не 100 тисяч наших умовних слухачів, а 45 мільйонів слухали цей канал, то за п'ять років ми уже сформували б єдину, цілісну націю. Цей проект має неймовірне завдання і перспективу. Бажаю стійкості, щоб ми не були у тих резерваційних форматах, куди нас заганяють. Квантовий голос, коли він ділиться на окремі частки, коли інформація сягає квантового рівня, сьогодні формує багато чого. І сигнал Радіо “Культура” виходить не лише до радіослухачів, а й піднімається до небес Тараса Григоровича Шевченка і звідти ретранслюється, употужнено йде на землю.

Сьогодні особлива аудиторія й особливий настрій. Спасибі за почуття, розум, наснагу, за голоси і програми, спасибі тим, хто формує справжню українську ідеологію, якої бракує в Україні. Шануюмося на каналі “Культура”!

Михайло Слабошпицький, письменник, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка: “Такі проекти призначені для того, щоб ми, українці, артикулювали на весь світ, що ми є. Я хотів би звернутися до наших високодержавців, до тих, хто формує пріоритети в Українській державі. Мене непокоїть, що у нас скорочується мережа провідного українського радіо, а це питання національної безпеки України. Я як громадянин наполягаю, щоб ми разом піднесли голос і врятували цей безцінний фактор творення Української держави, бо це не лише кордони, Верховна Рада, Президент, маніфести, чиновники. Українська держава — це держава українського слова”.

Петро Перебийніс, письменник, лауреат Національної пре-

мії ім. Т. Шевченка: “Коли приходжу в тісні кабінети Радіо “Культура”, то почуваюсь там, як у рідній хаті. Коли думаю про канал “Культура”, то чомусь уявляю веселку, але веселка — це тільки півкола, а вас я бачу як повне коло, барвистий національний вінок, яскраву корону, Господній німб над нами всіма. Мені дуже затишно у цьому колі”.

Любов Голота, письменниця, журналістка, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, ведуча радіо: “Вітаю всіх, хто нас чує, із взаємними іменами. Рада, що кожен із нас — і ведучі, й журналісти, і слухачі — живуть за принципом Тараса Шевченка: “Ні, не однаково мені...”

Лесь Танюк, письменник: “Хочу привітати всіх творців і співтворців з іменами, і запевнити, що ми зробимо все, аби канал “Культура” був завжди на висоті. У каналу бувають не тільки святкові дні, часом нам погрожують зняти зарплату. Багато на що можна скаржитися, але, кажуть, мистецтво потребує жертв”.

Леонтій Даценко, віцепрезидент Національної радіоком-

панії України, директор Радіо “Культура”: “Щиро вдячний усім, хто присутній на святі, хто слухає нас біля радіоприймачів, і низько кланяюся за те, що ви обрали саме нас, Радіо “Культура”. Ми докладемо всіх зусиль, щоб бути ще цікавішими, ще привабливішими. Радіо “Культура”, як і культура загалом, — це сьогоднішня наша ідеологія, яка диференціює, ідентифікує, допомагає нам бути самими собою, зобов'язує зробити з нашого слухача патріота. Буде Радіо “Культура — буде й Україна!”

Прозвучали також вітання від письменника Івана Драча, Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета, міністра культури і туризму України В. Вовкуна, голови Нацради з питань телебачення та радіомовлення В. Шевченка, заслужених та народних артистів. Було вручено почесні грамоти Національної радіокомпанії України працівникам Радіо “Культура”: Юлії Чаплінській, Євгеніві Захарченку, Лесі Ворониній, Наталії Бучель, Володимирові Карпінському, Олександрові Шамоніну, Світлані Короненко, Нелі Даниленко та ін.

Свято відбувалося в незвичному форматі — прямому ефірі. Кожен міг зателефонувати і привітати творців улюбленої хвилі. Ведучі Неля Даниленко та Дмитро Хоркін також надавали слово для привітання гостям у залі. Завершили свято хор “Дарничанка” і повний зал під “Многая літа”.

Тож кредо Радіо “Культура” — наблизити високе мистецтво до слухачів, прищепити їм “відчуття голоду” на прекрасне, стати джерелом пізнавальної інформації та доброго настрою. Відроджуймо разом духовну Україну!

Підготувала
Марія СКРИННИК
Фото Олесь ДМИТРЕНКО

Почесні гості Іван Драч, Любов Голота, Павло Мовчан, Віктор Набруско

ОПІК ПРАВДОЮ, або ЖИТТЯ І ПЕРЕМОГА РАФАЕЛЯ БАГАУТДІНОВА

Світлана СОБОЛЕВСЬКА

У далекій Казані понад сімдесят років тому заарештували, а потім і розстріляли секретаря обкому комсомолу Махмута Багаутдінова. Він не був типовим комсомольським функціонером: половину своєї платні віддавав на дитбудинки, давав гроші молодшому братові, який навчався в консерваторії. А ще назвав свого сина таким не татарським іменем: Рафаель, мовби прозирнув у майбутнє, накликавши йому долю.

Тоді ж органи НКВС заарештували й дружину Багаутдінова, і в таборах ГУЛАГу вона збожеволіла. А їхніх синів — дітей “ворогів народу” — конвоювали в спеціальну колонію на Кіровоградщині.

25 березня о 17 годині у Великій концертній студії Будинку звукозапису Національної радіокомпанії України (станція метро “Кловська”, вулиця Леоніда Первوماйського, 5-а) у рамках прямого ефірної передачі “Радіоканал “Культура” представляє” відбудеться творча зустріч з художником Рафаелем Багаутдіновим.

У програмі — презентація книжки Михайла Слабошпицького “Автопортрет художника в зрілості”, виставка нових картин художника. Ведучий — лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка Михайло Слабошпицький.

Про все це йдеться в документальному романі Михайла Слабошпицького “Автопортрет художника в зрілості”, який щойно з'явився друком у видавництві “Ярослав Вал”.

Цей твір (жанр його автор визначив як роман-колаж) два роки тому друкувався в журналі “Київ”. Його повністю було прочитано (з елементами інсценізації) на каналі Радіо “Культура”. Твір викликав ве-

лику пошту. І це знаково: історія, що її розповів письменник, ставлячи виразні акценти на життєвій достовірності, нікого не лишає байдужим. Маємо той ефект, який називається “опік правдою”. Про цю особливість талановитої і художньо повнокровної документалістики чимало написано в критиці.

Михайло Слабошпицький — один із беззаперечних лідерів української біографістики. Його кни-

ги “Марія Башкирцева”, “Никифор Дровняк із Криниці”, “Українець, який відмовився бути бідним”, “Поет із пекла (Тодось Осьмачка)” мають і розголос, і популярність, і перевидаються. І це тоді, коли доля української книги така складна.

У критиці часто звучить думка про те, що цей письменник — колекціонер. Він колекціонує цікаві людські долі, типажі, важливі прикмети часу, в яких сконденсо-

вано промовистий зміст. А ще він обережно реставрує минуле свого героя, ступаючи в його сліди, веде нас до тієї життєвої вершини, яка стає свідченням творчої реалізації.

“Автопортрет художника в зрілості” — один із найцікавіших творів художньої біографістики Михайла Слабошпицького. Є тут і точна психологічною деталізацією соціально-побутова проза, зняті з магнітофона монологи, документ і коментар до нього, репортаж, мистецтвознавча студія. Тільки немає монотонності та стилістичної одноманітності. Книга яскраво проілюстрована кольоровими репродукціями живопису Рафаеля Багаутдінова та світлинами. Це надає виданню святкової тональності.

ВОСЬМИЙ МІЖНАРОДНИЙ, І НЕ ТІЛЬКИ

Святослав МІЗЕРНЮК
Фото автора

Конкурс з української мови ім. Петра Яценка — подія знакова. Участь у ній беруть школярі й студенти: загальна їхня кількість — понад 5 мільйонів. Отже, ідея утвердження статусу української мови, її престижу та пропагування серед молоді спрацювала.

Серед переможців — школярі, студенти ВНЗ. Цьогоріч уперше за окремою номінацією відзначатимуть учнів професійно-технічних училищ.

9 березня нагороджували володарів других і третіх премій. Переможці одержали грошові премії, подарунки, а також книжки: бібліотечки від видавництва “Академія”, “Махаон-Україна”, “Ярославів Вал”, Видавничого центру “Просвіта”, “Грані-Т”, “Обереги”, “Видавничий Дім Києво-Могилянська Академія”.

На сцену по нагороді під звуки “Козацького маршу” піднімалися і третьокласники, і ті школярі, які вже стоять на порозі дорослого життя, і студенти — майже з усіх куточків України: Ольга Каплун, Наталія Горобець та Ірина Узлова з Кіровоградщини, Євгенія Солодка з Шепетівки, Марія Шиповська з Сімферополя, Марія Максимів з Пустомитова, Катерина Майборода з Бердянська, Аліна Осетрова з Севастополя, Юлія Юник з Одеси, Севастіан Федоренко з Черкас, Світлана Дем’янюк з Полтавщини, Юлія Горохольська з Херсона, Марійка Мажар з Чернівецької області, Віталій Кондрацький з Тернополя, Анастасія Кириченко з Дніпропетровщини, Тетяна Присяжнюк з Черкащини, Ольга Сенчук, Христина Парадній та Ольга Незгода з Івано-Франківщини, Наталя Ковтонюк й Олександра Андрийчук із Житомирщини, Маринка Рудікова з Вінниччини, Вікторія Видиборець, Антоніна Хілай з Київщини, Олексій Стецюра, Володимир Тесленко з Києва, Вікторія Качна з Чернігова, Юрій Онисько з Ужгорода, Вікторія Онуфрійчук з Сіверськодонецька, Владислава Рудікова з Краматорська, Єлизавета

Стрельченко й Ірина Дикарева з Харківщини, Тетяна Тверезовська з Сумщини, Оріся Жебчук з Чернівців, Ірина Відлацька з Хмельниччини, Аліна Полівко з Криворіжжя, Вікторія Назарчук з Острога, Богдан Котлан із Закарпаття, Ольга Губич з Одещини, Роман Дубровський з Тернопільщини, а також Євгенія Сміхун, Анна Парадовська, Софія Півницька, Наталія Дорогович, Сергій Джолос, Альона Горбань, Ольга Буренко.

А найпрестижніші перші премії вручатимуть у травні в Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка. То буде фінал конкурсу.

Головні меценати заходу — АТ “Фармацевтична фірма “Дарниця”, ЗАТ “Оболонь”, АБ “Експрес-Банк”, АТ “Ексмед”, “Народна газета” та “Ваше здоров’я”, генеральний директор Сіверськодонецького заводу металевих конструкцій та матеріалів Анатолій Перекупка, Міжнародний благодійний фонд “Українська родина”, Благодійна фундація лікаря Берсенєва, генеральний директор агрофірми “Сквира” Іван Суслов, Союз Українок Австралії, Фундація українознавчих студій Австралії, Крайова управа ветеранів Української Дивізії “Галичина” (США, Канада, Австралія), Клуб ім. В. Симоненка (Австралія).

Про цікаві нововведення, які мають заохотити молодь вивчати українську мову, розповів виконавчий директор Ліги українських меценатів Михайло Слабошпицький:

— У фіналі восьмого та у наступному дев’ятому конкурсі з української мови передбачено 14 стипендій Президента України. Ними нагороджуватимуть учасників конкурсу від третьокласника до студента ВНЗ.

Якщо раніше конкурси фінансували Ліга українських меценатів та доброви́нці з різних країн світу, то наступний, дев’ятий конкурс проводитиметься державним коштом.

Готують і Наказ міністра освіти і науки України про зарахування переможців на здобуття філологічної освіти за держзамовленням. Визначено і лауреатів премії ім. Олексі

Гірника за 2008 рік. Її засновано на честь українського патріота з Калуша, який у ніч з 21 на 22 січня 1978 року спалив себе на могилі Тараса Шевченка у Каневі на знак протесту проти політики зросійщення України й українців. Премію присуджують за визначні успіхи в національно-патріотичному вихованні дітей та молоді, прищеплення їм любові до рідного краю, української мови, бажання її вивчати і знати.

Лауреатами премії стали: **Людмила Ко-рецька**, директор Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Леонід Кравчук**, начальник військового ліцею ім. І. Богуня, генерал-майор; **о. Роман (Раймонас) Турконяк** (Великобританія), доктор богослов’я, професор Острозької академії; **Михайло Ватуляк**, голова ради Асоціації видавців та книгорозповсюджувачів Львівщини; **Лєся Ткач** (Австралія), громадська діячка, письменниця, меценатка; **Олександр Слободян**, президент ЗАТ “Оболонь”, меценат.

Премією ім. Дмитра Нитченка Ліга українських меценатів разом із доньками цього великого благодійника Лесею Ткач (у літературі Богуславець) та Галиною Кошарською відзначають тих, хто активно пропагує українську книжку.

Дмитро Нитченко — письменник, журналіст, літературознавець, педагог, меценат, відомий подвижник українського слова. Упродовж десятиліть, живучи в Австралії, писав книжки, рецензував найвагоміші та найактуальніші твори, які виходили українською в діаспорі; популяризував, видавав і навіть продавав їх, щоб на виручені кошти опублікувати нові.

Цьогоріч премію його імені одержали: **Євген Баран**, критик, літературознавець, викладач кафедри української літератури Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника; **Любов Воронович**, редактор відділу журналу “Барвінок”; **Анатолій Коротков**, директор Кіровоградського обласного загальноосвітнього навчально-виховного комплексу гуманітарно-естетичного профілю (гімназія-інтернат-школа мистецтв); **Юрій Роговий**, письменник; **Петро Сорока**, доцент Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.

Коментуючи рішення щодо визначення лауреатів премії ім. Дмитра Нитченка, президент Ліги українських меценатів Володимир Загорій сказав, що за десять років премія стала помітною в Україні. Ті, кому її присуджують, віддають багато сил і знань обороні українського друкованого слова, популяризації національної літератури.

Добре, що нині така велика кількість небайдужих людей працює ще і задля виховання молоді в любові до рідної мови, підняття її престижу, досконалого вивчення і знання та усвідомлення, що українська мова — це не лише інструмент спілкування, а й генетичний код, без якого не буде української нації.

БЕРЕЗНЕВЕ СОНЦЕ ЛІНИ КОСТЕНКО

Ніна ГНАТЮК

Дзвоню до Луцька. Ніна Горик, талановита вчителька і поетеса, голова Волинської організації НСПУ, просить передати Ліні Костенко найщиріші вітання з Волині, каже, що 19 березня, її день народження, у Волинському університеті відзначають низкою заходів як своєрідне свято української поезії. Край Лесі Українки у серпні мріє бачити Ліну Костенко у Колодязному, в урочищі Нечимному, на святі “Лісової пісні”. Тут так чекають на її високе слово... Та хіба лише там?

Телефоную до Ліни Василівни. І вона розповідає про те, що закінчила роботу над повістю “Записки українського самашедшого”. Знову збирається в експедицію у Чорнобильську зону, щоб рятувати не лише духовні скарби цього поліського краю, а й допомагати тим людям, які вирішили не покидати рідних осель, предківських могил і залишилися в зоні відселення.

Ця дивовижна поетеса у свої поважні літа являє нам і світові (так хочеться, щоб він її почув!) титанічну працю душі: пише прозу, а вірші пишуть нею, як відзначила під час пам’ятної зустрічі у Могилянці. Добре знає сучасний літературний процес. Безкомпромісна в оцінках попередників і сучасників. І хоч багатьом Ліна Василівна видається строгою, некоммунікбельною, насправді це зовсім не так: вона дуже вразлива, чуйна, відкрита, ніби рана... Не треба лише сипати на ту рану сіль як цукор своїх настриглих неочікуваних дзвінків, відвідин, прохань. Адже благословенна кожна мить життя. І Ліна Василівна прагне сповна віддатися творчості.

Поет такого зросту і сили, як Ліна Костенко, зробив би честь кожній нації. Часто запитують, чому Ліна Василівна так довго не видає своїх віршів, поем, повістей, усіх професорських лекцій, прочитаних у НАУКМА. Можливо, вона по-особливому вимоглива до видавців. А, можливо, нема належних пропозицій. Чому б Президентові України Віктору Ющенку, який так проникливо говорив 9 березня про потребу створення пільгових умов для українського книговидавання, не ініціювати державне фінансування видання багатотомника Ліни Костенко? І не тисячним накладом, а масовим. Адже був колись сотисятинний тираж роману у віршах “Маруся Чурай”. І хоч те видання поліграфічно було дуже скромним, на газетному папері, воно миттєво розійшлося, стало раритетним.

Має подбати Українська держава і про переклади вершинних творів рідної літератури мовами світу. А тоді, коли Ліна Костенко озветься до світу англійською, французькою, німецькою, іншими мовами завдяки майстерним перекладам найбільш фахових перекладачів, може, Україна нарешті мала б свого Нобелівського лауреата. Самими стараннями невтомної Віри Селянської (Вовк), цьогорічної лауреатки Шевченківської премії, тут не зарадити.

Не знаю, чи 19 березня Ліна Василівна зможе написати бодай кілька сторінок. Бо пектиме пироги. І прийматиме вітання від шанувальників її творчості з усього світу.

З днем народження, Ліно Василівно!

Ми не просто любимо, а обожнюємо Вас як земне втілення досконалості таланту, чис-

тоти, вірності, мудрості й мужності. Як символ совісної творчості й нескореності. Як живе втілення отого недремного духу слова, що пробиває зеленим списом асфальту байдужості, зневіри, рабського безмов’я і несе до сонця свою глибинну свіжість і неповторність.

А Ліна Костенко на всі вітання зможе відповісти рядками свого вірша.

Вечірнє сонце, дякую за день!

Вечірнє сонце, дякую за втому!

За тих лісів просвітлений Едем

і за волошку в житі золотому.

За твій світанок, і за твій зеніт,

і за мої обличчя зеніти.

За те, що завтра хоче зеленіть,

за те, що вчора встигло оддзвеніти.

За небо в небі, за дитячий сміх.

За те, що можу, і за те, що мушу.

Вечірнє сонце, дякую за всіх,

котрі нічим не осквернили душу.

За те, що завтра жде своїх натхнень.

Що десь у світі кров ще не пролита.

Вечірнє сонце, дякую за день,

за цю потребу слова, як молитви.

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ КОНКУРС ЧИТЦІВ У ЛУГАНСЬКУ

У Луганську, Сватівському, Антрацитівському, Новопсковському, Перевальському районах області Шевченківські дні відзначили широко та святково. Зокрема, на Сватівщині зусиллями просвітан Володимира Просіна, Євгена Дзюби та Івана Низового заходи з ушанування Великого Кобзаря розпочалися ще 5 березня. Поет Іван Низовий виступив із власними поезіями у школах міста Сватового, сіл Гончарівки, Маньківки, Свистунівки. Школярі та їхні наставники дуже приязно сприймали патріотичну поезію Івана Низового, сповнену козацького духу. Свистунівській загальноосвітній школі подарували бібліотечку книжок.

В обласному центрі 9 березня вперше заходами обласної виконавчої влади з великого телеекрана, що на центральній площі Луганська, транслювали твори Великого Кобзаря, виконували пісні на його поезії. Представники луганської обласної та міської влади, громадськості покляли квіти до монумента Тарасові Шевченкові. Навіть владоможці-регіонали заявляли не про свою любов до Кобзаря та український патріотизм, а й про потребу формувати його в молодого покоління на прикладах із життя і творчості Тараса Шевченка.

У святково прибраній читальній залі Луганського Українсько-канадського центру “Відродження” було організовано експозицію рідкісних видань творів Великого Кобзаря, оригінальну добірку матеріалів про геніального українця з діаспорних періодичних видань, етнографічну виставку побутових глиняних і дерев’яних речей із різних куточків краю.

У такій атмосфері розпочався традиційний обласний конкурс школярів “Шевченко в моєму серці”. Твори Кобзаря читали понад шістдесят конкурсантів різних вікових груп — переможці зональних конкурсів, які також представили і власну творчість про нього. Серед учасників було багато хлопців, які заявляли, що Шевченків “Кобзар” потрібні у кожній українській родині. Звучали й учнівські поезії, присвячені Тарасові Шевченкові.

Журі визначило найкращих виконавців. Ними стали Анастасія Друбинська, Єгор Михайлов, Діана Бірова, Ельвіра Довгополова, Юлія Красноносова. Особливо вразив виступ учениці СШ № 17 Катерини Тертичної, яка прочитала поезію “У нашій раї на землі...” в супроводі бандури, на якій грала її вчителька Алла Кустова. Особливо відзначили Марію Терновську, яка вже другий рік поспіль читала власні поезії, присвячені Великому Кобзареві.

У старшій віковій групі відзначилися учні Успенської гімназії №1, Білівської гімназії ім. М. Руденка Лутугинського району, Ребриківської ЗОШ Антрацитівського району, Артемівської та Олексіївської гімназій Перевальського району. Захоплення викликало виконання поезії “Святий Тарас” учня Успенської гімназії Ярослава Бітюкова місцевого поета, вчителя-пенсіонера В. Сторожова та читання уривка з поеми “Сон” Т. Шевченка учня СШ № 44 Луганська Романа Глебова. Саме їм журі присудило перші місця. Преміями за авторські твори про Тараса Шевченка відзначили ученицю Білівської гімназії ім. М. Руденка Тамілу Дорошенко та ученицю СШ № 16 Олену Колесникову. Вірш Олени Колесникової “Україна через 20 років”, присвячений Шевченкові, артистка Луганської обласної філармонії Вікторія Чекунова включила до свого репертуару.

Усіх учасників конкурсу відзначили подарунками Луганського обласного об’єднання “Просвіти”. На святі виступили голова обласного просвітнянського об’єднання В. Семистяга та його відповідальний секретар Д. Тимошевська.

Уже другий рік поспіль, заручившись підтримкою Злученого Українсько-Американського допомогового комітету, Луганське обласне об’єднання “Просвіти” нагороджує переможців і лауреатів традиційного конкурсу читців поезій Великого Кобзаря поїздкою до Шевченківських місць у Києві та Каневі, приурочуючи її до Дня перепоховання Тараса Шевченка.

**Прес-центр Луганського
обласного об’єднання ВУТ “Просві-
та” імені Тараса Шевченка**

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО, генеральний директор Культурного центру України в Москві, доктор історичних наук

*Продовження.
Початок у ч. 6, 7, 9, 10 за 2008 р.*

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: “ПУСТИЛИСЯ МИ МОСКВУ СПОГЛЯДАТИ”

О десятий годині 19 березня Шевченко і Щепкін знову вийшли з дому разом. Було тепло, тихо й хмарно. Михайло Семенович рукою показав напрямом їхньої екскурсії. Як згадував Олександр Афанасьєв, Михайло Семенович “невідступно супроводжував Шевченка по Москві”. Тетяна Щепкіна-Куперник, яка збирала відомості про те, як артист опікував поета, писала: “Щепкін вызвався показати ему Москву. В то время “великим постом” спектаклей в театрах не было, и он был свободен. С утра они выходили из дома. Две характерные фигуры: маленький, круглый, светло улыбающийся Щепкин, которого почти все прохожие узнавали и приветствовали (даже извозчики, величавшие его по имени-отчеству), кто поклоном, кто улыбкой, и суровый, с густыми бровями Шевченко в смушковой шапке и смазных сапогах”. Незважаючи на грязюку під ногами, того дня вони, за словами Шевченка, “обходили пешком по крайней мере четверть Москвы”. Побували в Кремлі, оглянули, правда, здалеку, будівництво храму Христа Спасителя.

“Из Кремля прошли мы на Большую Дмитровку, зашли к Елене Константиновне Станкевич, моей старой знакомой; напились чаю, отдохнули и пошли в книжный магазин Н. М. Щепкина. Из магазина возвратились опять к Станкевич, где я встретил еще одну мою старую знакомую Олимпиаду Ивановну Милицкую”.

Те, що гості у Станкевичів лише “напилися чаю”, зовсім не свідчить про те, що господиня була не досить гостинною. Навпаки! Олена Костянтинівна виявила традиційне московське шанування гостей чаєм.

Шевченко сам вказав на те, що Станкевичі жили тоді на Великій Дмитрівці. Отже, 19 березня Шевченко й Щепкін прийшли пішки з Вороніковського провулка до Кремля, затим — на Велику Дмитрівку, де попили чаю, після чого через Кузнєцький міст добралися на Велику Луб’янку, в книгарню, а потім знову повернулися до Станкевичів. Оскільки це було, мабуть, близько четвертої години, то за обідом вони, напевне, знову пили чай. “Чай не пить, так на свете не жить”, — говорили москвичі. Чи мав Шевченко з цього нові життєво-побутові враження? Певно, що так. Він часто пив чай в трактирах і в гостях, але смак сімейного московського чаювання за самоваром по-справжньому відчув у Щепкіна і Станкевичів.

Про решту дня 19 березня Шевченко написав коротко: **“Победили на Станкевич и в 6 часов вечера благополучно пешком же возвратились восвояси, дивясь бывшему”.** Немає сумніву, що Тарас Григорович залишився задоволений цим днем, у який він через 13 років знову побачив Кремль, а ще, напевне, радів теплому й гостинному прийому в домі Станкевичів. Інакше не написав би так: “возвратились, дивясь бывшему”.

Наступного дня — 20 березня — запис у Шевченковому щоденнику починається так: **“Мой неразлучный спутник и чичероне Михайло Семенович сегодня ставил себе банки, и я один от 10 до 4 часов месил московскую грязь”.**

Попутру велел я кучеру вымывать себе сапоги добрым дегтем. Вооружился и по Тверской отправился в Кремль”.

Коли зранку гість Щепкіна ви-

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В МОСКВІ

М. Хмелько “Т. Шевченко і М. Щепкін оглядають Кремль у Москві”. 1956 р.

йшов із Вороніковського провулка на Садово-Тріумфальну вулицю й повернув ліворуч до Тверської¹, термометр Реомюра показував + 3,2°. Було хмарно, вітряно. Тарас Григорович не міг не зупинитися біля грандіозних Тріумфальних воріт, зведених у післяпожежній Москві на честь перемоги над Наполеоном (будівництво закінчено 1834 р.). Притишив ходу на Страстній (нині Пушкінській) площі, щоб уважніше розглянути нещодавно реконструйований (1849—1855 роки) Страстний монастир і його нову дзвіницю. Шевченко зупинився біля будинку московського генерал-губернатора, що стояв особіно й вивищувався над сусідніми будівлями. Внизу на Тверській перед ним відкрилася вражаюча картина — Охотний ряд з безліччю яток, прилавків, торгових рядів, складів, лабазів, комор, лохів, харчевень, трактирів, з людським мурашником. А над усім цим вивищувалася церква Параскеви П’ятниці — покровительки торгівлі та торговців, і м’ясники набожно хрестилися на неї. У Москві казали: “Без ряда Охотного не съешь куса плотного”. Тарас Григорович мало не повернув у бік Охотного ряду, проте схаменувся й поспішив до Кремля, де вчора зі Щепкіним не встиг подивитися на все, що хотів.

“Полюбовавшись старым красавцем Кремлем, прошел я к юному некрасавцу Спасу с целью посмотреть скульптурные работы. Но меня и на двор не пустили. “Не приказано”, — сказал сторож. Я ему не противоречил и возвратился в Кремль. Полюбовавшись еще раз стариком, вышел я на Ильинку и потом на Покровку”.

Отже, Шевченко не сприйняв архітектури й естетики храму Христа Спасителя, що тоді вже майже двадцять років будувався за проектом архітектора Костянтина Тона² в так званому російсько-візантійському стилі: **“Храм Спаса вообще, а главный купол в особенности безобразен. Крайне неудачное громадное произведение. Точно толстая купчиха в золотом повойнике остановилась на показ среди белокаменной”.**

Нещадна і влучна характеристика. Пам’ятаймо, що собор Христа Спасителя будували як храм-пам’ятник, присвячений Вітчизняній війні 1812 року. Він вражав своєю висотою (понад 100 метрів), грандіозними масштабами та багатством не лише внутрішнього убрання, якого Шевченко не бачив, а й зовнішньою пишнотою. Раніше

не цікавилися, чи бачив Шевченко будівництво храму в перші свої приїзди до Москви. Імовірно, так. Відомо, що в 1839—1853 роках мурували стіни, облицьовували. На час екскурсії поета до храму 1858 року вже було встановлено металеві частини даху, бань та побудовано риштування всередині — штукатурили стіни всередині храму. Скульптурні роботи на зовнішніх стінах тривали з 1846 до 1863 року, і на час московського перебування Шевченка були в розпалі. Їх виконували відомі майстри Петро Клодт, Олександр Логановський, Микола Рамазанов. Останнього Шевченко знав з часу навчання в Академії мистецтв.

Шевченкові не сподобалася показна величезність й офіційно-ритуальна велич храму Христа Спасителя, що пригнічувала старовинну білокам’яну навоколишню Москву. Здалося, що гладка купчиха в дорогому й пишному вбранні, вся в яскравих прикрасах недоречно стала на місці колишнього Алексеевського монастиря з його побожними мешканцями.

Українець інтуїтивно відчув і рішуче відторгнув уособлену в храмі світову державно-імперську ідею. Тим більше, що її гострий стрижень насамперед боляче ранив Україну. До того ж, у Шевченковій оцінці тодішнього будівництва храму переплелися невдоволення роботами Тона та поетова відраза до російських царів — Миколи I, за якого почали зводити храм, й Олександра II, за його царювання третій рік активно вели будівництво.

Тараса Григоровича не пустили на територію будівництва, бо її охороняли, і він покійно пішов геть. Куди? Знову в Кремль! Упродовж двох днів він уже втретє відвідував “старий красень Кремль”... У цьому немає нічого незвичайного, так робило чимало гостей Москви. У ті часи багато з них шукали в кремлівських соборах духовного притулку й захисту, тут відчувалася жива серцевина Російської держави. Проте напевне можна сказати, що Шевченко не шукав для себе духовної опори в Успенському соборі, його зацікавленість Кремлем не мала релігійного забарвлення. Він був естетом, художником, його радували вишукані й доцільні архітектурні форми. В цей приїзд він докладно ознайомився з Кремлем.

Знову, як і в 1844—1845 роках, побував на Соборній та Іванівській площах, очевидно, заходив у Благовіщенський, Успенський, Архангельський собори, розглядав дзвіницю Івана Великого. Тоді була

“Українець інтуїтивно відчув і рішуче відторгнув світову державно-імперську ідею”.

Березень 1858 року

можливості піднятися на вершечок її й оглянути Москву з висоти пташиного польоту.

У щоденнику Шевченко виокремив збудований за його відсутності Великий Кремлівський палац: **“Казармовидный дворец его (Кремль — В.М.) много обезобразил, но он все-таки оригинально преграден”**³. Шевченко ніби серцем відчував, що кожне креслення казармуватого палацу розглядав і затверджував ненависний Микола I. Цікаво, що Шевченкові характеристики головних московських творінь Костянтина Тона збігаються з оцінками російського мистецтвознавця та критика Володимира Стасова.

Після відвідин Кремля Шевченко вийшов через Красну площу на Ільїнську вулицю. Розпогодилося, хмари розійшлися, відчутно потеплішало (о другій годині було близько 8°), і Тарас Григорович, знявши шапку, витер чоло й потилицю. Він уже трохи стомився, проте вирішив іти далі. Трохи перепочити можна буде у Сапожнікова... Ніяк не міг обминати пам’ятник Козьмі Мініну і Дмитру Пожарському роботи українського скульптора Івана Мартоса, який виліпив національних героїв Росії зі своїх синів. До речі, це перший пам’ятник у Москві, встановлений ще 1818 року.

Пройшовши Ільінкою, що славилася грандіозним Гостинним двором, який приснився Тарасові Григоровичу ще на засланні 7 липня 1857 року, поет вийшов на Маросейку, якою розпочиналася вулиця Покровка. Саме на Маросейці в XVII—XVIII століттях розташовувався Малоросійський постоялий двір, де зупинялася свита офіційних представників гетьманів України та інші малоросійські гості Москви. Тут же в Колпачному провулку, що між Покровою і Хохловським провулком, зупинявся гетьман Іван Мазепа.

На Маросейці жив давній Шевченків знайомий, астраханський купець, рибопромисловець Олександр Сапожников, який надав йому каюту на пароплаві “Князь Пожарський”, що в серпні 1857 року доставив поета з Астрахані в Нижній Новгород. У щоденнику Шевченка читаємо: **“Зашел к А. А. Сапожникову, моему спутнику из Астрахани до Нижнего. Болеет, никого не принимает. И хорошо делает, потому что я весь облещен грязью”.**

Мільйонер не прийняв поета, і покірне пояснення Шевченка цієї відмови тим, що він був “облещенний грязью”, лише надає цьому прикрому епізоду гіркої драматичності. Навіть якщо Сапожников справді хворів, він, безперечно, міг би виявити до Шевченка елементарну людську увагу. Ми ще розповімо, як через день Сергій Аксаков, який нездужав і нікого не приймав, дізнавшись про прихід Шевченка й Щепкіна, всупереч лікарській забороні, покликав їх до себе.

4 травня 1858 року поет пішов до Сапожнікова додому вже в Петербурзі: **“Я пустился к нему, застал его дома, но он меня не принял по случаю скорого обеда. Это меня немного сконфузило, я отряхнул прах от ног своих...”**⁴

Шевченко, навіть залишившись наодинці зі щоденником, не рефлексував. **“Расспросил у будочника дорогу к почтамту, поплелся тихонько к Мокрицкому. Отдохнул у него, полюбовался эскизами незабвенного друга моего, покойного Штернберга...”**

Душевний стан Тараса Григо-

ровича вказали хіба що ці два слова: “поволі поплентався”. Напевно, взяла гору загальна доброзичлива атмосфера ставлення до нього майже всіх давніх і нових московських знайомих. Зокрема, й Аполлона Мокрицького.

Того дня — 20 березня — Шевченко зустрівся ще й із Микитой Савичевим, у якого забрав “Літопис” Самійла Величка, що його вже давно передав поетові Осип Бодянский. Потім зайшов у харчевню, де напився чаю з кренделями, й о четвертій годині повернувся додому. Ввечері Тарас Григорович знову був готовий “на нові подвиги”. Як і Михайло Щепкін: **“Вечером Михайло Семенович был готов на новые подвиги, и мы отправились к Станкевичам. Весело, нецеремонно поболтали о Малороссии, о днях минувших, и на расставаньи В. А. (треба — А. В. — В. М.) Станкевич подарил мне экземпляр стихотворений Тютчева”.**

Шевченко з Щепкіним уже втретє відвідали родину Станкевичів на Великій Дмитрівці. Певно, це було зумовлено тим, що напередодні, 19 березня, самого господаря не було вдома. Олександр Володимирович Станкевич (1821—1912) — біограф і видавець літературної спадщини Тимофія Грановського, друкувався в “Современнике”, “Вестнике Европы”, інших виданнях. Сестра Станкевича Олександра Володимирівна була дружиною сина Щепкіна Миколи. У 50—60-х роках в Олександрі Станкевичі збиралися прогресивні московські інтелектуали М. Кетчер, Є. Корш, Б. Чичерін, І. Забелін тощо, тобто люди, з якими Щепкін познайомив Шевченка.

Як завжди, скрізь, де з’являвся Шевченко, говорили про Малоросію та “про дні минулі”. У цьому побіжному поетовому записі вчувається свідчення того, що Шевченко таки приходив у родину Станкевичів у 40-х роках. Якщо так, то поет побував тоді у Великому Афанасьєвському провулку, де в будинку № 8 жили Станкевичі. Це — за два кроки від будинку, де нині розташовується Культурний центр України в Москві.

Далі буде.

¹ Сам Шевченко записав у щоденнику: “...По Тверской отправился в Кремль”. На жаль, упродовж десятиліть на ці топонімічні й географічні знаки, залишені Шевченком, як правило, не звертали уваги. Більшість авторів опускали їх, переказуючи текст Шевченкового щоденника. Так само в “Літописі життя і творчості Т. Г. Шевченка” (1961 рік) повністю зникла дорожочина поетова інформація на кшталт: “Вышел я на Ильинку и потом на Покровку”; “Страсный бульваром вышел на Дмитровку”; “Прошли мы на Большую Дмитровку”; “Поехали к Красным воротам...”. Саме ця інформація дає змогу відтворити московські маршрути Кобзаря, уявити його на московських вулицях.

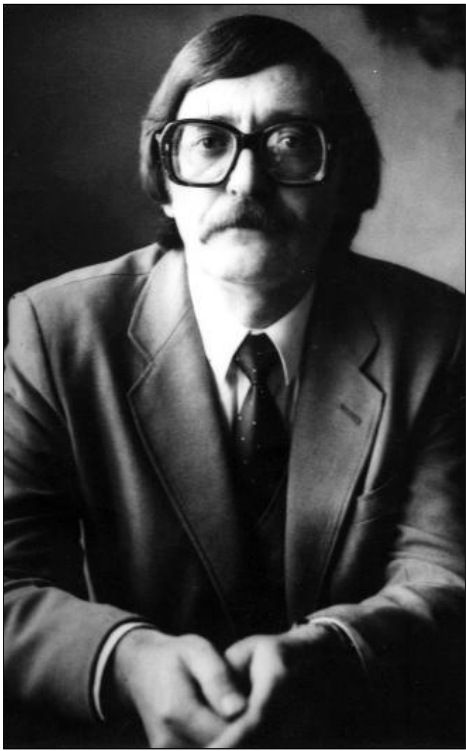
² Тон Костянтин Андрійович (1794—1881) — архітектор, чех за походженням, працював у Росії. Наслідував зовнішні риси давньоруського й візантійського зодчества. Цей псевдоруський стиль Микола I визначив офіційним. У поемі “Сон” Шевченко гротесково писав про царя, що “все храми мурве”.

³ Після 1845 року, коли Шевченко проїздив через Москву востаннє перед арештом і засланням, за проектом архітектора Тона було збудовано Великий Кремлівський палац (1838—1849) і Оружейну палату (1844—1851).

⁴ Належну оцінку вчинку Сапожнікова знайдемо у “Коментарях” до четвертого тому Повного зібрання творів Тараса Шевченка за редакцією Сергія Єфремова (1927 р.), де йшлося про те, що переїзду в ставленні Сапожнікова до Шевченка “треба, мабуть, поставити на карб просто купецькому самодурству та примхам зарозумілого мільйонера”. Так само справедливо йдеться в “Примечаниях” до видання “Дневника” Шевченка у видавництві “Academia” 1931 року: “Когда Шевченко в Петербурге пошел проведать Сапожникова, самодур-купец не принял его...”

“Ще довго нам докопуватись глини — найглибших, може, і найзолотіших”.

НЕЗАБУТНІ

Ніна ГНАТЮК

У вірші “З Опішні їдучи” з посмертної збірки Володимира Затуливітра “Четвертий із триптиха” є така строфа:

*Ще довго нам докопуватись
глин —
найглибших, може, і
найзолотіших,
Що з них би пальці Всетворця
змогли,
схотіли наліпити нас,
безгрішних.*

Володимир Затуливітер з найглибших, найзолотіших глин української мови, як Всетворець, виліплював, вигранював, визорував, вирощував блискучі, витончені глечики, горнятка, кухлики, що тягнулися до нас з водами, винами, медами поезії.

Відкриваючи літературно-мистецький вечір у день народження поета, секретар комісії з ушанування пам'яті Володимира Затуливітра Любов Снісар нагадала нам його вірш “Уривок з анкети”:

*... Ваша найдорожча книга.
— Словник української мови.
Його навіть Біблія ще не дочитає.
... Ваш ідеал героя?*

ПОЕТ ЗОЛОТОЇ ГЛИНИ

— Саможертвоне слово, що врятувало
нам Шевченка.

... Вам би хотілось...

— Даруйте, не за адресою.

Про мої хотіння

запитайте нашу мову.

Володимир Затуливітер у нашої пам'яті навечно залишився людиною енциклопедичних знань, дивовижного чуття мови, прекрасним редактором і самотником-характерником.

Якби міг редагувати не лише чужі тексти, а й власні бажання і почуття, мабуть, його життєва дорога не обірвалася би так швидко і трагічно на крутогах у селі Бучаку Канівського району, де поет прожив свої останні два роки при сонці й місяці, завиванні вітрів і вигляданні коханого слова. Безумовно, був би лауреатом Шевченківської премії, орденосцем, автором товстелих книг. Але найважче на землі — бути собою. Особливо в трудні дев'яності, на зламі епох, коли девальгувалися не лише гроші, а й такі одвічні цінності, як дружба, честь, совість. Як же рятувався поет, який залишився без роботи, без гонорарів, якому за комунальні борги відрізали світло? Перебрався в Бучак у чужу хатину на семи вітрах, садив картоплю, збирав гриби, сів і теревив квасоллю...

Маю за душею сіру нишку правди.

*Може, розговлюсь і діжду часів —
Вляжуться любові, відбувають зради,
Вилущу в долоню три квасольки слів...*

“Це дивовижно складна і точна система — Володимир Затуливітер. Він був професійно совісною людиною, — відзначив літературознавець, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка Михайло Слабошпицький. — Епосі, у якій жив і творив Затуливітер, не потрібні такі поети. Для існування цього творчого індивідууму цей час не підходив. Де його місце в літературі? Він не встиг за шістдесятниками, але й не належить до поетів сімдесятих чи вісімдесятих років. Він сам собі покоління. Він сам собі школа, сам себе сформував. Він ставив перед собою мовні завдання, вводив у вірші ті лексеми, які раніше там не використовувалися. Ми лише потроху починаємо усвідомлювати, якої сили це поет”.

Письменник, колишній директор видавництва “Молодь” Володимир Прокопенко відзначив, що Затуливітер був прекрасним

редактором. Саме він редагував книгу Василя Симоненка “Лебеді материнства”. І став першим лауреатом премії ім. П. Усенка. Та мало хто знає, що перу цього поета належать і чудові пісні. Те, що Олександр Білаш написав пісню на його слова, засвідчує, що це справжній поезія.

Дві пісні поета, що народилися у співпраці з композиторами О. Білашем і М. Мошиком, подарувала присутнім лауреат премії ім. О. Петрусенко Інна Місько-Андріяшик.

Наступного року Володимирові Затуливітру виповнилося б 65. Поети Петро Засенко, Михайло Шевченко, краєзнавець з Канева Михайло Іщенко, заступник голови Канівської районної державної адміністрації Віра Носенко у своїх виступах наголошували на тому, що слід до цього ювілею видрукувати книгу, збудувати першу чергу меморіалу Володимира Затуливітра в ландшафтно-архітектурному, історико-етнографічному культурному центрі — творчому містечку “Бучак” за концепцією “Всі віки”. Проект розробив архітектор Вадим Бородин. Створено комісію з розбудови меморіалу, відкрито рахунок Фонду Володимира Затуливітра: р/р 26005051501060 Канівського відділення ЧГРУ Приватбанку, код 14360570, МФО 354347, для музею В. Затуливітра.

Сподіваємося, що шанувальники творчості цього поета Шевченкового кореня, краєзнавці, члени Сумського земляцтва, інші небайдужі до української культури добродії долучаться до цієї шляхетної справи, і Бучак стане ще однією літературно-мистецькою Меккою.

Заслужений артист України Василь Обручов і заслужений діяч мистецтв Василь Довжик прочитали вірші незабутнього майстра золоті глини поезії. А потім усі мали змогу переглянути телепередачу ДТРК “Культура” “Озимий клин Володимира Затуливітра” Галини Михайличенко за участю народного артиста України Олексія Богдановича.

Мудрим поглядом дивився в очі кожному з нас з фотопортрета під вишитим рушником Поет. Високим світлом пам'яті й любові горіла свіча перед іконою Охтирської Божої Матері. А нам вчувалися слова Володимира Затуливітра, що линули з Канівських гір, з Дніпрової даліни: “Я — вже земля. А вам ще треба неба. Землі ще треба. І моїх очей”.

ІСТОРІЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ В НАРОДНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Ірина КОВАЛЬ-ФУЧИЛО

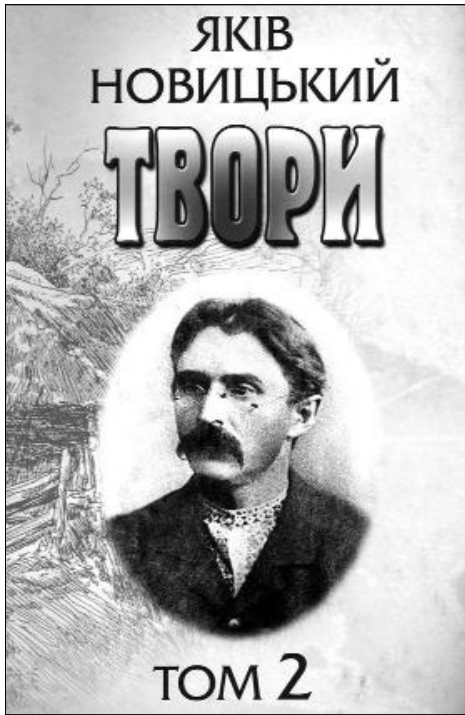
Наукове товариство ім. Я. П. Новицького (голова — доктор історичних наук, професор Анатолій Бойко) доклало чималих зусиль до перевидання наукової спадщини видатного вченого Якова Павловича Новицького, адже тривалий час її було забуто. Нині побачили світ два перші томи: 1-й — історичні праці; 2-й — фольклорні та етнографічні (легенди, перекази, оповідання про запорозькі урочища та запорозьких козаків, козацькі та гайдамацькі скарги, апокрифи, казки, замовляння). Готують до друку наступні три томи: 3-й том — історичні та народні пісні; 4-й — археографічні праці; 5-й — нотатки, замітки, наукові звіти та епістолярна спадщина.

Передмова до першого тому “Яків Новицький — видатний дослідник і громадський діяч Запорізького краю” розкриває віхи життя Якова Павловича, людини, яка попри численні службові обов'язки займалася улюбленою справою — краєзнавством. Перший том містить такі наукові праці: “С берегов Дняпра (Очерки Запорожья)”, “История города Александровска в связи с историей возникновения крепостей Днепровской линии. 1770—1806 гг.”; “Остров Хортица на Днепре, его природа, история, древности” та інші. Ці твори дають цілісне уявлення про історичну традицію Запорізького краю, його колонізацію і заселення після зруйнування Січі, виникнення міст і слобід. Кожна праця Я. П. Новицького відтворює цілісну картину народного життя краю, багатовікових народних традицій Південної України від найдавніших часів. Тут маємо відомості про самобутній світогляд жителів Запорожжя, їхню вірування, звичаєвість, їхню самооцінку, став-

лення до минулого і сучасного. Науковий апарат становлять примітки та коментарі, іменний і географічний покажчики. Упорядник тому — Анатолій Бойко.

Другий том містить фактично всі відомі сьогодні прозові фольклорні записи Якова Новицького, зібрані у 70-х роках XIX—на початку XX століття на Запоріжжі. Він був одним з ініціаторів комплексного стаціонарного дослідження Нижньої Наддніпрянщини, зокрема Олександрівського повіту Катеринославської губернії, історичної території Запорізької Січі, яку й досі вважають маловивченою порівняно з іншими регіонами України. У 90-х роках XIX ст. Я. П. Новицький був найактивнішим збирачем і видавцем фольклору та народознавчих матеріалів. М. Ф. Сумцов назвав його одним із найкращих знавців краю: він не обмежувався збиранням фольклору, друкував також етнографічні, історичні, археологічні, статистичні, архівні, економічні, ботаніко-зоологічні, педагогічні та інші матеріали. Про нього писав Д. Ф. Чернявський: “Почтенный член нашей архивной комиссии Яков Павлович Новицкий является одним из наилучших знатоков и исследователей Екатеринославщины: история последней ему в такой же мере близка и знакома, как и современное бытовое состояние”.

Найхарактерніша риса Новицького-фольклориста — визбирувати по крихтах усе, що лишилось у народній пам'яті про запорозьку старовину. Його збірники — це історія Запорізької Січі в народній інтерпретації. Міфологія та апокрифи, безліч топонімічних легенд, історичних переказів про життя, побут, звичаї, подвиги, світогляд козаків, видатних особистостей, руйнування Січі та взаємини з колонізаторами, козацький гумор і

туга за колишньою славою — ось тематика цих видань. Матеріал подано в первісному вигляді, без літературної редакції, з цікавими авторськими коментарями. Яків Новицький — єдиний в історії української фольклористики, хто записав і за життя видрукував легенди про скарги, про народну топоніміку Запорожжя — аналогів їм немає. Топонімічні легенди — це найоригінальніші твори фольклору, і Новицький підняв цілий пласт народної топоніміки Нижньої Наддніпрянщини.

НАЩАДОК СЛАВНОГО РОДУ

12 БЕРЕЗНЯ МИНУЛО 145 РОКІВ
3 ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО

Видатний філософ, природознавець, геніальний мислитель, засновник геохімії, біогеохімії та радіогеології, космізму.

З 1912 року В. Вернадський — академік Петербурзької АН, професор Московського університету. Один із засновників Української Академії наук, став дійсним членом АН України, а 1919 — її першим президентом. Засновник першої наукової бібліотеки в Україні, нині названої його ім'ям.

Рід Вернадських має глибокі українські корені. Предок Верна під час визвольної війни українського народу 1648—1654 рр. виступав на боці козаків, його діти служили в козацтві старшинами. Дворянство вислужив дід Василь, який відтоді став писатися Вернадським. Батько Володимира, Іван Васильович, народився у Києві, очолював кафедру в Київському університеті, переїхавши до Москви, очолював кафедру в Московському університеті. Через чотири роки після народження Володимира батьки переїхали до Харкова. Сім'я навідувалася до родичів на Полтавщину. Якось Володимир провів літо в садибі Григорія Квітки-Основ'яненка. Читання творів українських письменників, знайомство з побутом українців, мабуть, і дали привід відгукнутися про циркуляр, який забороняв у Росії друкування українською мовою, такими словами: “Що це значить? Як це і для чого?”

З наукових джерел відомо, що молодий Вернадський глибоко знав історію України, написав статтю “Угорська Русь з 1848 р.”. Після жовтневого перевороту Вернадський підписує звернення, в якому були і такі слова: “...зусиллями народу буде покладено кінець пануванню насильників”. За наказом Леніна і Сталіна почалося переслідування тих, хто підписав звернення. Вернадський переїжджає в Полтаву. У квітні 1918 року, коли до влади прийшов гетьман Скоропадський і було проголошено Українську державу, Вернадського запрошують до Києва. Тут він очолив Комісію з організації Академії наук і Української національної бібліотеки, а також комісію з питань вищої школи. З Москви до Києва тоді переїхало понад 20 відомих учених.

Щодо створення Української Академії наук позиція Вернадського була така: “Важливо створити сильний центр наукових досліджень українського народу, його історії, його мови, природи України. Звичайно, треба вести ці дослідження в найширшому загальнолюдському масштабі. Треба якнайшвидше створювати кафедри і лабораторії, інститути, які спочатку, можливо, й будуть зайняті росіянами. Але становище скоро зміниться, бо посади в академії виборні. Дуже скоро заявлять про себе місцеві сили”. 13 вересня 1918 року на засіданні комісії за доповіддю Вернадського було ухвалено виділяти щорічні асигнування на наукові роботи, експедиції тощо. Комісія подбала про Ботанічний сад у Києві, про створення Геодезичного інституту, розробила Статут академії. У жовтні Вернадського обирають першим президентом ВУАН. Фізико-математичне відділення академії прийняло тематику Вернадського — почалося створення біогеохімічної лабораторії.

З приходом більшовиків становище ВУАН погіршилося. Вернадський захворів на висипний тиф і всю зиму 1919—1920 року лікувався. 1921 р. повернувся в Петроград. Відтоді працював на радянську науку.

Помер Володимир Вернадський 1945 року.

Підготувала
Олена ШУЛЬГА

Юрій Змієборець. Кінець XIII — початок XIV ст. Національний музей. Львів

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

ГНІДІ, ВОРОНІ, БІЛІ

Продовження.
Поч. у ч. 3, 5, 8, 10 за 2008 р.

І дав їм Йосип хліба за коні і за отари...
Буття, 47 : 17

Якщо за часів господарювання Йосипа у Єгипті свійські коні були вже добре відомі як об’єкти торгівлі й обміну, то серед фараонових подарунків Авраамові вони ще не згадуються (Буття, 12 : 6). Вочевидь, патріарх тішився фараоновною ласкою ще до вторгнення до Єгипту войовничих *Гіксосів* (1700 рік до Різдва Христового). Від цих кочовиків єгиптяни запозичили не тільки коней, а й колісниці. Діяння Йосипа належать до періоду Нового царства, який почався у XVI сторіччі до Христа; лише слуги фараона могли доз-

«З БОЖОГО САДУ»

волити собі користуватися кіньми. А наступна зустріч з ними на сторінках Святого Письма відбудеться вже у Книзі Суддів, де пророція Девора згадує про битву з царями Ханаанськими за участю воєвої кінноти: *Тоді стукотіли копи-та коня від бігу швидкого* (5 : 22).

Коли постарів цар Давид, двоє його владолюбних синів зажадали царювати. Перший, а згодом і другий справили собі пишні повози у супроводі вершників і *бігунів перед собою* (I Книга Царів, 1 : 5). Біблія трактує це як звичайні амбіції, зраду давніх традицій. Покаравши честолюбців, заповів Давид свій престол третьому синові — Соломону. Ставши царем, Премудрий відкинув сумніви батька щодо коней. Мабуть, прагнення нового покоління не були чужими йому. Модернізуючи армію, не шкодував грошей: *І виходила колісниця з Єгипту за шість сотен шеклів срібла, а кінь — за сто й п’ятдесят* (10 : 29).

Тож користування кіньми у тих краях було привілеєм вельможних. Самих коней вважали красивими, але водночас примхливими й норовистими створіннями. Мабуть, саме тому автор Пісні над піснями свою кохану порівняв до *лошиці* у фараоновій колісниці (1 : 9). Авторі пізніших книг Старого Завіту були вже добре знайомі з кіньми й визнавали їхні видатні якості. У своєму видінні пророк Захарія бачить запряжених у колісниці гнідих, вороних, білих та строкатих каштануватих коней. І чує, що їм призначено перебігти всю землю. Зрозуміло, 2500 років тому навіть пророк не міг уявити нікого прудкішого і витривалішого... За ранньої античності, яка не була для біблійних письменників глибокою давниною, робочою худобою лишалися переважно воли, а їздили на віслюках та верблюдах; коні ж вимагали особливого догляду. Ця традиція виявилася такою глибокою, що й у XX столітті заможний араб, єгиптянин чи євреї пересідали з віслюка одразу до лімузина. А славні арабські скакунки за всіх часів належали лише шейхам.

Інша традиція склалася на батьківщині коня — у безмежних степах, що простяглися крізь Європу, Північний Кавказ і Середню

Азію аж до Монголії й Китаю, де коня приручили у II або навіть III тисячолітті до Різдва Христового. Це підтверджують і археологічні дослідження Трипільської культури на землях України. Особливо глибоке коріння має конярство у Європі, бо саме тут виведено численні породи — від легководних англійських рисаків і могутніх німецьких важководів до низеньких, але витривалих гірських конячок. Приклад такої горянки — наша гуцульська порода. Не марно ж потужність машин тривалий час вимірювали кінськими силами! До 1930 років кінь лишався, нарівні з волом, головним помічником нашого селянина.

Крім уже згаданих якостей, коні мають розвинені чуття: слух, зір і нюх, а до того ще й добру пам’ять. Якщо хлібороб цінував насамперед невибагливість і тяглову силу своєї конячини, то козацький коник мав бігати жвавим клусом, добре плавати, а коли треба — то й тихо стояти, не подаючи голосу. Отже, “кінь коневі не рівня”? Так, бо коли кмітливий, то він стає другом людини, яка не тільки покладається на його якості, а й догоджає і добре дбає. Інакше “коли коні січку їдять, то набік глядять”. Дружба вершника з конем оспівана у слов’янських піснях, лицарських легендах і баладах; вірний коник розуміє козака з півслова, пізнає дорогу, виносить з бою пораненого, тужить за господарем. З великої поваги йому надають людських рис: “Кінь плаче без голосу”, “Коня не бий, слуги не проклинай, жінку не дражни”. А головне — довіряють: “Як сів на коня, то й доля моя”, “Но! З долини в долину та й на Україну”. І, нарешті, коли справа рушить з місця, то кажуть: “Як на коня посадив”.

...Тисячу років малюють святого Георгія Переможця (у нас — Юрія (Юра) Змієборця) на коні. Сучасник лютого переслідувача християн, римського імператора Діоклетіана (284—305 роки), Георгій народився на Святій Землі у сім’ї високого військового, центуріона (сотника). Відмовився зректися віри, за що його стратили язичники. Його життєпис вважали зразком військової честі аристократичної верстви візантійців, а згодом — слов’янських князів. Численні легенди з його життя оповідають про лицаря, який зупинився, щоб напоїти коня біля міста, де потвора пожирала дівчат. А саме тоді черга дійшла до княжої доньки. Вразивши змія списом і мечем, Юр-Георгій повернув доньку батькові. А ще звернувся до присутніх з

пристрасним напутнім словом. Вислухавши проповідь лицаря, городяни і князь прийняли християнську віру. А хрестоносці розповідали, як 1099 року під час облоги Єрусалима він з’явився на білому коні; на плащі вершника був червоний хрест Святого Георгія. Від XIV сторіччя його хрест стає частиною герба Англії, а Георгій — святим заступником цієї країни.

У нас йому присвячено львівський митрополичий собор Святого Юра, а сам кінний змієборець — символ і оборонець Львова. Породи, постава і масть коня у зображуваному двобої зі змієм повністю залежать від фантазії художника. Так само, до речі, як і в картинах особливого жанру українського народного живопису “Козак Мамай”, де з героєм завжди сусідує коник, який терпляче чекає на козака, поки той грає на кобзі або жваво дискутує за чарчиною з “хитрим ляхом”.

Художники особливо його поважають: до появи автомобіля майже кожну видатну особу малювали верхи на коні. І пам’ятники споруджували. Збереглися навіть імена баских улюбленців. Так, вірний кінь Александра Македонського, якого великий завойовник особисто приборкав ще замолоду, звався Буцефал (Бичача голова), а ім’я улюбленого коня римського імператора Адріана було Борисфен. А це і давня назва Дніпра, з якого одвіку пили воду найкращі коні.

У світі понад 300 кінських порід, серед них — верхові, рисисті, запряжні, ваговози. В Україні найбільш відомі породи: арабська, угорська, донська, гуцульська. Та ще — дикий монгольський кінь, якого відкрив 1879 року нащадок давнього козацького роду, мандрівник Микола Пржевальський. А вже 1899 року барон Федір Фальцфейн, власник величезного маєтку Асканія-Нова на Херсонщині, привіз кількох чи не останніх диких коней з Монголії. Відтоді наші степи стали другою батьківщиною врятованого коня Пржевальського. Може, колись він повернеться і до Монголії, де, як стверджує міжнародна “Червона книга фактів”, з 1973 року не бачили дикого огира.

Тисячоліттями кінь віддано служив людині. Віддавав себе всього: власну енергію, м’ясо, шкіру і молоко. Навіть хвіст і гриву, бо з кінського волосу плели і військова знаряддя, і рибальські сіті, й вишукані дамські аксесуари. Та минають часи коня! Його сила і стрімкий біг виходять з моди. На селі рідко побачиш вершника, а в містах не покинули коней тільки їхні вірні друзі. Та повернути наш борг цим шляхетним тваринам ще не пізно, врятувавши їх спочатку від забуття і повного вимирання.

● УКРАЇНСЬКІ СИМВОЛИ

Микола ДМИТРЕНКО

Вишня — символ світового дерева, дерева життя; символ сонця; святе Боже дерево; символ дівчини, матері, рідної домівки, рідного краю; любові; злагоди; символ України.

Вважають, що дерево потрапило на наші землі з теплих країв — з Близького Сходу чи Китаю, Японії (де воно було святим), хоч дехто обстоює думку про автохтонність вишні на наших землях, адже вона відома тут із давніх-давен, з індоевропейського періоду. Б. Грінченко у своєму “Словнику” фіксує лексему “вишній”, тобто високий, верховний, небесний, Божий, і наводить вислів: “Господи вишній, чи я в тебе лишній?” Схожі звертання є в піснях: “Мамо (варіант: мамко; ненько), моя вишня, чи я в тебе лишня?” Назву “вишня” дехто із сучасних дослідників (Г. Лозко, А. Багнюк тощо) сприймає як прикметник (від вишній, всевишній). А Багнюк відзначає: вишня “від слова “вишина”, а також “Вишній”, той, що найвище, тобто Всевишній Бог” (“Символи українства”. — С. 200). Г. Лозко пише, що вишня як “божественне дерево” присвячувалася “найвищим Богам народів-я (саме Різдво — свято Прабога Рода-Сварога)”. Очевидно, “вишній” не слід “підтягувати” до означення “Всевишній”: є вишній, а є Всевишній.

У давнину наші пращури-хлібороби святкували новий рік у березні, в час весняного рівнодення (з 21 на 22 березня). Вишня тоді була ритуальним деревом. Ялинки не ставили, бо вона, за повір’ями, несла смерть до хати. А вишню ставили напередодні нового року, а ще восени садили з коренем у дерев’яну діжечку з землею, поливали тільки водою, принесеною в роті, а в березні з’являвся білий, біло-рожевий вишневий цвіт, що за ним домашні (кожен мав свою гілку) визначали врожайність, а дівчата пророку-

СВЯШЕННЕ ДЕРЕВО ЖИТТЯ

вали собі долю: вийдуть заміж чи ні. Можливо, первісно саме до дерева-мами, а не до матері, були звернені слова доньки, гілка якої чомусь не зацвіла: “Мамо, моя вишня, чи я в тебе лишня?”

Символика вишні простежується в народних піснях різних жанрів. Так, у прадавній сакральній щедрівці “паління” (почервоніння, дозрівання) вишню порівнюють з “красною” дівчиною, яка готова обирати судженого:

*Запалилася вишня-черешня од Сонця,
Гей, од Сонця!*

*Порозкривай-но, красна Ганнусю, оконця,
Бо прийдуть до тя 120 коней на твій двір,
Гей, на твій двір!*

*Вибирай собі, красна Ганнусю,
котрий твій!*

В іншій архаїчній пісні-щедрівці зображено картину давнього новорічного хатнього звичаю своєрідно прогнозувати долю дівчини на виданні. Цікаво, що образ колупання кори міг бути пізніше перенесений на колупання дівчиною печі під час сватання, коли вже вишню в хаті не ставили:

*Де стояла вишня-черешня,
Щедрий вечір, добрий вечір!
На тій вишні кора золотая.*

*Кому ж іти кору колупати?
Дівки Настінки кору колупати.
Наколупала вона да три блюдечка,
Три блюдечка, три полумиска.
Понесла вона до золотарика:
— Золотарик, рідний братику,
Іскуй мені три перстенька:
Первому перстеньку — женихатися,
Другому перстеньку — повінчатися,
Третьому перстеньку — на посаді сидіть,
На посаді сидіть — на милого глядіть.*

Вишні, вишневий сад символізують дім, родину, кохання; втоптана стежка до вишні — образ доступної дівчини: “Ой в садку вишенька, //Попід нею стежайка, //А староста ся питає: //Хто ту стежайку витоптає? //Ой витоптає стежайку //Молодий Івасенько, //З вечора ходючи, //Подарунки носячи”.

Про інтимні стосунки найвищого емоційного стану йдеться в народній перлині “Ой у вишневому садочку //Там соловейко щебе-

тав”: з двома виявами почуттів та відчуттів — парубочого (“Віть-віть-віть, тьох-тьох-тьох!”) та дівочого (“Ай-я-я, ох-ох-ох!”). У ліричних шедеврах образ-символ вишні змальовує дівчину в інших станах: “Ой дівчино-вишенько, //Буде тобі лишенько”, або:

*Ой вишенько-черешенько,
Чом ягід не родиш?
Молодая дівчинонько,
Чом гулять не ходиш?
Як же мені ягід родить —
Корінь усихає.*

*Як же мені гулять ходить —
Милий покидає (варіант: Мати не пускає).*

У купальському, весільному обрядах вишня виконувала роль обрядового дерева (“купайлиці”, “гильця”).

У гумористичній пісні “Ой під вишнею, під черешнею” на основі прийому контрасту зображено молодість і старість, безперспективність таких любовних стосунків.

Вишня та її плоди — соковиті темно-червоні або ясно-червоні ягоди з кісточкою — відігравала важливу роль у народній кухні, медицині. Вишняк, вишнівка — неміцний ритуальний напій, що додавав снаги й смаку життя молодим або виснаженим, вселяв оптимізм і бадьорість старшим.

Образ вишні Т. Шевченко підніс до вершин національного символу. “Садок вишневий коло хати” — ідеальний гімн рідній оселі, рідному краю, Україні. І.Франко у поемі “Іван Вишневський” через образ вишневого цвіту яскраво передав патріотичні почуття героя, який, перебуваючи на чужині, в грецькому Афоні, згадав про рідну Україну й повернувся до неї.

Народнопісенний символ вишні-дівчини-нареченої оригінально опоетизувала Ліна Костенко:

*Ще сніг ковтала повідь широченна,
І рала ждав іще тужливий лан,
А під горою вишня-наречена
Вже до віночка міряла туман.*

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Олександра Терентіївна Біличенко-Гончар — унікальна людина. Бог обдарував її багатьма талантами. Найважливіший серед них — любити людей. І сьогодні, незважаючи на 94 роки, вона лікує молитвами і порадами, не бере за це грошей, а якщо вже хтось дуже наполегливий і залишить якусь копійку, все віддає на церкву. У селі Ломівці, на вулиці Клубній, що сьогодні передмістя Дніпропетровська, колись зруйнували собор. Нині його відбудували. Саме до нього щодня ходить старенька, мудра і надзвичайно красномовна жінка, сестра Олеся Гончара, завдяки якій було призупинено наступ нового міста на Ломівку. Бо за нею — пам'ять про брата, музей-садиба і щоденна молитва за людей.

НАС. НАХИЛЕНИХ
НАД КЕЛИХАМИ ПУНШУ

Валентина ДАВИДЕНКО

“Трактат про лущення квасолі” може бути близьким за настроєм будь-якому українцеві, навіть якщо він з дитинства не спостерігав перетворення ніжної губастенької квіточки фіалкового відтінку на сімейство торохкухих перлинок, яких не добудеш, не натрудивши пучки. Схоже, я перебрала в одному реченні з заперечною часткою і перейду до стверджувального тону. Так, українському читачеві й справді було б на користь і в задоволення прочитати талановиту книгу польського письменника Веслава Мислівскі “Трактат про лущення квасолі”, яка виразно представляє їхню сільську прозу. Так само, як і переклади найвизначніших поетів і прозаїків цієї країни, аби мати уявлення про справжню польську літературу сьогодні. Поки що ми про творчість своїх сусідів, як і вони про нашу, дізнаємося завдяки пасіонарній наполегливості зацікавлених: письменників, які хочуть оприлюднити себе в зарубіжжі, почасти ще й у надії на гранті і міжнародні премії. Чи кожний перекладений заради такої нагоди твір дає уявлення про справжній рівень сучасної літератури? Самі розумієте...

Цю істотну проблему не поминули під час зустрічей з київськими письменниками наші гості — поет Мареk Вавжкевич, який очолює Головне управління Спілки польських літераторів, і відомий польський видавець Адам Маршалек. Їхній візит до Києва сприятиме здійсненню нових міжнародних проєктів, започаткованих Національною спілкою письменників України 2007 року на міжнародному письменницькому Форумі “Слово без кордонів”.

Поезію Марека Вавжкевича перекладали в Україні ще за радянських часів, та й на нинішню зустріч одеський письменник Анатолій Глушак приніс нову книгу, яка підсумовує його перекладні антології впродовж тридцяти років, — це “Польський літературний віт-

Фото Цезарія Ганушкевича

Варшавські мансарди

раж”, де вміщено і поезію Вавжкевича поруч із класиками минулої епохи й нинішньої. Голова Спілки польських літераторів каже, що сучасна польська культура — літературна, і найсильніший її сегмент — поезія. Тому такі популярні в Польщі поетичні фестивалі, як “Варшавська осінь”. Вже нинішнього року туди запрошено трьох поетів з України. Перервані за минуле десятиріччя творчі зв'язки будуть поновлюватися. Як зауважив письменник Сергій Борщевський, який очолює відділ міжнародних зв'язків НСПУ, потрібно готувати нове покоління перекладачів і на

відділах україністики в Польщі, і в Україні, рекомендувати на навчання на факультети іноземної філології молодих письменників, які зможуть потім займатися літературним перекладом.

Торік на польсько-українському поетичному семінарі польські шанувальники поетичного слова відкрили для себе творчість Анатолія Кичинського і Валерія Гужви. Престижну літературну премію в Македонії було присуджено 2007-го українській поетесі Любої Голоті. Проте це поодинокі, хоч і яскраві барви літературної мозаїки, через яку Україну пізнає європейський читач. Натомість видавець Адам Маршалек поряд із польською літературою видавав уже 30 книг, присвячених Китаю, а на цьогорічну “Варшавську поетичну осінь” запрошено саме китайських літераторів, адже Посольство Китаю, як і їхнє Товариство дружби, активно підтримують усі засоби інтеграції китайської культури в Європу, фінансуючи також літературні проєкти та книговидавництво. Повчальний приклад для України, яка значно ближче, не за стіною.

Я запитала Марека Вав-

Фото Олеся Дмитренка

Польські гості в НСПУ

МАРЕК ВАВЖКЕВИЧ

THEATRUM

Найчастіше повертаємось туди де нас
не чекають

Де про нас нічого не нагадує
Слід долоні на мурі

Засипали уламки порослі мохом

А оберт землі

Вимив те місце після нас тугим повітрям

Але ж вірю що повернемося Вірю —
непотрібні —

До тих заїздів вісімнадцятого століття
повитих плющем

Засипаних пилом тиньку що опадає
До глибоких тіней від крисів капелюха

До тих мандрів заболоченими дорогами
Обминаючи вози зі слюсарським знаряддям
З умілими ремісниками

Добра стара Англіє

Добра стара Голландіє

Добрі повільні часи

Що обганяли нас нахилених над келихами
пуншу

Замислених біля вогню що породить попіл

Які там справи маємо в тому спокійному
столітті

Вбивство заради честі Розмови про заметілі
Може про коротке кохання на півжиття
Або про ніч на спітнілих конях проти

крижаного вітру

Рушаймо звідси рушаймо

Тиньк швидше опадає

В будівлях тріскають шибки і порохніє плющ
До кінця вже зігране те тапе theatrum

жевича, чи популярні в Польщі поетичні імпреси, які представляють синкретичний жанр — синтез поезії, музики, хореографії, образотворчого мистецтва. “Мені здається, що повертаються часи, коли поезія була ще не друкованою, а найзворушливіше звучала на майдані чи імпровізованій сцені або біля каміна. Три роки тому в рамках поетичної осені ми зробили такий проєкт: передали художникам рукопис 60 віршів різних поетів, і ті створили полотна за мотивами поезій. Сорок вісім віршів — сорок вісім картин. І було лише двоє поетів, які згодні з образотворчою версією. Але проєкт мав великий успіх”.

Поезія Марека Вавжкевича теж запам'ятовується яскравими візуальними образами. Чи додасть до цього щось художник?

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ коректури
Ірина СТЕЛЬМАХ
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Ніна ГНАТЮК
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301212
Наклад — 22000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

4 820095 780016

ПАТРІОТИЗМ ПРОТИ ПІАРУ

Юрій ШЕЛЯЖЕНКО

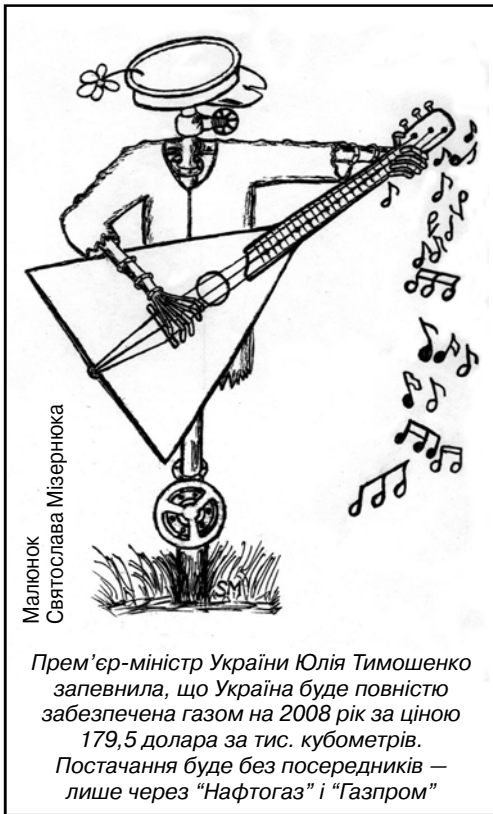
До Києва їде американський лідер. Виступ перед людьми не заплановано: Буш розв'язуватиме питання енергетичної безпеки, приєднання України до Плану дій щодо членства в НАТО та інші сфери спільних інтересів України та США.

Основні зустрічі відбуватимуться 1 квітня. Вибір дати, звичайно, прагматичний: напередодні саміту НАТО в Бухаресті. Збіг з Днем сміху можна вважати випадковим, хоч стихійну "багатовекторність" української зовнішньої політики розумною назвати важко.

Звичайно, наші "ліві" перестали б бути самими собою (з ризиком втратити північних спонсорів), якби не запланували на день візиту Буша "протестну" клоунаду. Характерно, що в потугах зірвати важливу для українсько-американських відносин подію об'єдналися непримиренні вороги: Мороз та Вітренко. Ці маргінальні діячі нині рідко мають нагоду нагадати про себе і "засвітитись" перед телекамерами, тож настав їхній час: "партійні менеджери" збирають "масовку", готують прапори і транспаранти.

Бажання попіаритись — найбільш характерна риса політиків, а особливо українських, які заради самореклами хоч рідну матір продадуть та готові годинами нести нісенітницю в ефірі, не знаючи сорому. Чи не тому свого часу набуло шаленої популярності гасло "Не словом, а ділом"? Більш того, карикатурну пародію на це гасло нещодавно задекларував колишній "нашоукраїнець", а нині російськомовний міський голова столиці Леонід Черновецький.

Між тим заступник мера Сергій Рудик вирішив розрекламувати себе у позі патріота. На білбордах написано, що настав час позбутися символів тоталітарного минулого. Думка правильна, але фотомонтажі в стилі комсомоль-

Прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко заповнила, що Україна буде повністю забезпечена газом на 2008 рік за ціною 179,5 долара за тис. кубометрів. Постачання буде без посередників — лише через "Нафтогаз" і "Газпром"

ського плаката і гучні слова замість реальних справ — це характерно саме для "тоталітарного минулого", яке начебто поборює пан Рудик.

Втім, коли київський міський голова прихильно з одіозним Лужковим і не приховує цього, важко очікувати від нього та підлеглих щирої любові до Батьківщини. А лицемірства — скільки завгодно!

Якщо владу в столиці не очистити від корупції, брехні та зради, столичний приклад буде прецедентом для всієї держави — і справді, масштаби корупційного лиха вже становлять реальну загрозу для національної безпеки України.

18 березня Верховна Рада України нарешті призначила позачергові вибори Київського міського голови та Київської міської ради. За рішення проголосували 246 народних депутатів. У повному складі не голосувала фракція Партії регіонів. Ця постанова передбачає призначення позачергових виборів на останню неділю 70-денного терміну з дня набрання чинності постанови.

Усе українське суспільство потребує очищення від бур'янів. Процеси, що відбуваються нині, свідчать про те, що постсовецька чиновницько-номенклатурна братія пристосувалася до нової риторики і під новими гаслами намагається реанімувати найгірші вияви кучмізму.

Тим часом укріплюється засилля російської "попси" (друкованої, аудіовізуальної та інтерактивної), а одна з найбільших за накладом щоденних газет регулярно публікує наклепницькі дописи українофоба Олеся Бузини. Колись він замахнувся критикувати Тараса Шевченка і виявився здатним лише вимучити з себе нудний пасквіль, а тепер накинувся на лауреатів Шевченківської премії. Мовляв, наклади їхніх творів занадто малі. Ще б пак! Корумпована влада не здатна протистояти агресивній інформаційній інвазії з-за кордону, паплюженню вітчизняної культури стотисячними накладками. Кожна копія, видурена у споживачів дезінформаційного продукту пана Бузини, — насправді вкрадена можливість підтримати народну, національну українську літературу та журналістику. Продавці такого непотребу, на моє глибоке переконання, — шахраї, які повинні принаймні через суд заплатити серйозні компенсації моральних збитків тим людям та організаціям, яких вони облили брудом. А виборні посадовці, які досі не спромоглися змінити ситуацію на краще, мають позбутися крісел, зарплат і привілеїв на найближчому демократичному плебісциті.

МАРНОСЛІВ'Я ПО-КИЇВСЬКИ

Святослав МІЗЕРНЮК
Фото автора

Закінчення. Початок на с. 1.

Не ліпше і в медицині. Який чиновник відповість, чому хворий киянин у своїй районній поліклініці не може безкоштовно полікуватися й одержати якісну допомогу, приміром, у стоматолога? Чому для того, щоб зробити рентген хворого зуба, пацієнт мусить заплатити у рентгенкабінеті 10 гривень? Куди йдуть ці гроші? На розвиток поліклініки чи в кишеню лікаря? Адже якщо вже ці послуги й платні, то принаймні мали б дати квитанцію.

А, власне, на що ж скаржитися? Медицина, як і освіта — найбільш корумповані. Хіба цього не знає місцева столична влада? Знає, але переймається власними, набагато цікавішими, прибутковішими проектами. Тож на кожній сесії Київради найуспішніше голосують за надання у "чиєсь" користування київської дорожньої землі.

Кандидат медичних наук Валерій Івасюк (Комітет Верховної Ради з питань охорони здоров'я, материнства та дитинства) так окреслив на цих слуханнях свою громадянську позицію: "Доки до охорони здоров'я верховна влада ставитиметься байдуже і волонтаристськи, доти доля будь-яких пропозицій буде такою самою, як і того паперу, на якому вони написані".

А так широко вірилося, що голос кожного свідомого громадянина почує і громада, і влада! І вони разом вироблять спільний план дій та візьмуться до справи.

Отож, напевно, лише для того, щоб показати, як міська влада "прислухається" до нагальних потреб та побажань своїх громадян, вона й надалі ініціюватиме такі громадські слухання. Та знову ці заходи, нібито й потрібні людям, перетворюються на фікцію, щоб, посилюючись на думку громади, протягти потрібне чи то владі, чи то певним комерційним структурам рішення, або зведуть їх до порожньої балаканини. Завдяки їй влада намагається випустити у свисток ту пару, яка от-от може розірвати котел суспільного невдоволення. Так чи інак, але від подібного ерзац-демократії виграють лише ті, хто, прикриваючись інституціями демократичного суспільства, збиває капітали.

Столиця давно перетворилася б на рай земний, якби київська влада реалізувала всі ті пропозиції, які виголосили останнім часом на безлічі громадських слухань. Але поки що це черговий піар, щоб "переконати" Президента, як у поті чола працюють міські чиновники над поліпшенням життя громадян уже сьогодні. Та й на випадок дострокових виборів мера довести київській громаді, що саме ця міська столична влада, як ніхто, переймається повсякденними проблемами й турботами киян.

Проте, зазирнувши у документи слухань, які роздавали далеко не всім охочим, в очах зарябіло від старих стереотипів: "...створити, розробити, визначити, забезпечити, продовжити роботу, удосконалити, сприяти..." аж "на період до 2011 року". І в жодному — ніякої дії, механізму чи динаміки руху, справдешнього результату, якого роками очікує громадськість, сама популістська демагогія, як і за часів комуністичного марнослів'я: побудувати комунізм до наступної п'ятирічки!

Хто ж прислухається до свідомих, мудрих та працюючих громадян-патріотів Києва і збереже його старовинну красу, розбудує справді європейську столицю, у якій розквітатиме її самотність національна культура, рідна мова і заможне й затишне життя її мешканців?

Вадим ПЕПА,
лауреат літературно-мистецької премії ім. І. С. Нечуя-Левицького

БЕСІДА З ФАРАОНОМ

Скільки разів сам себе переконував не дивитися телевизор. Ні ж! Як найшло щось. Увімкнув-таки 9 березня. Бо ж день народження найдорожчого кожної щирій українській душі Тараса Григоровича Шевченка. Адже цього святого дня ефір не бризкатиме відвертою, неприхованою, нахабною українофобською отрутою. Почую щось зворушливе на возвеличення світлої пам'яті генія, ім'я якого вшановує весь світ. Відчую живим, невмирущим великого поета і талановитого художника, чий заповітні слова невідступно в моїй свідомості: "Я по плоті і духу син і рідний брат нашого безталанного народу".

І треба ж було натрапити зосліпу на "5 канал". На "Соціальне токшоу "Майдан". А там на весь екран — перекошений від злості лик голомозого. Горезвісного й лиховісного. Того, що задихається й захлинається в такій скаженій ненависті до Шевченка, причини якої можна з'ясувати хіба що в психіатра. Не вчені та друковані, а прості люди прямо кажуть, не вибираючи евфемізмів, що тільки хворий на голову може принижувати І. Франка, очорнювати Г. Сковороду, обплювувати Лесю Українку, дискредитувати Б. Хмельницького, гудити П. Конашевича-Сагайдачного, огиджувати історію українського народу.

Петро АНТОНЕНКО

Неоднозначні думки викликало повідомлення, що один із судів Києва почав розглядати позов щодо заборони компартії України. Хочеться вірити: це не просто піар деяких маргінальних партій і громадських організацій, прагнення "засвітитися" на гучній темі, а люди хочуть довести через суд, що ця партія антидержавна і їй слід заборонити. Але чи не стане це черговим "струсом повітря" з нульовим результатом? Недаремно ж у день початку суду один з нардепів-комуністів самовпевнено зая-

Але ж то прості люди, рядові громадяни. А власникам чи то розпорядникам або владарям ефіру начхати на думку мільйонів. Вони виставляють саме одіозного типа. І заради чого? А задля того, щоб повчав Верховну Раду, вказував найвищим органам влади, куди йти і як та за що братися. Невже це не нахабний плювок в очі не лише українського народу, а й усіх його владних структур? А в кого ж спитати, яке надзавдання цього каналу і конкретно цієї передачі? Як зазірнути за куліси та побачити невидимого диригента? Того, за помахом палички якого на День Соборності в січні цього року випендрювалася суржи-колайна істота невизначеної статі з п'ятикутною зіркою на маківці, а в Шевченківські дні такий же клон напоумлює всіх і вся, вчить уму-розуму і коаліцію, й опозицію, і новонавернених демократів, і кондових комуністів. Аби принизити. Аби поставити на місце... Не скажу яке, щоб не прозвучало надто образливо.

І що ж залишається телеглядачеві? А нічого, окрім одного — вимкнути. Так я і вчинив. Коли це раптом земля мовби здригнулася. Чи то загуло щось, чи вчулося. І постало переді мною видіння. Хто це явився неждано-негадано?

Придивляйся — не придивляйся, а таки ж сталося. Вірте чи ні, а

перед очима — справжній фараон Єгипту. У всій своїй величї й з усіма атрибутами влади. Хоч і тінь справдешнього земного. Трохи знаюся на історії Єгипту й одразу міркую, чи ж не учинилося диво з див? Чи не від сиводавніх прародичів мені знак? Була ж у Єгипті династія фараонів. Із найменуванням, дуже близьким до мого прізвища — Пепе I, Пепе II... Аж до Пепе XIV. Ось би котрийсь із них нагодився до мене із золотом чи хоч якиймись там коштовностями.

Але мова про інше.

— Що у вас тут діється? — чую від далекого, може, й прародича. — Кісткам моїм спокою немає. В саркофазі перевертаються, хоч і тісний. За мого владарювання об'явився огидний злостивець Зоїл. Усе перемивав кісточки не будь-кому, а поетові над поетами — самому Гомеру. Вчепився в його славу, як гієна в здобич. Обійшов півсвіту, розвінчуючи найвидатніший, що його знало людство, поетичний талант. Заявився з тим і до мене. Я зволив вислухати всі докази несамовитого. А по всьому наказав негайно скарати озвірілого хулителя на горло. Повисили, як украї небезпечно-го сутягу. І не знайшлося жодної душі, яка б того не схвалила. А що ж у вас? Найсвятіше національне зухвало очорнюють. І на якому ж телеканалі? А на тому, якому недобро-

зичливці не дають ні найменшого спуску. Хрестять його вздовж і впоперек, звинувачуючи в націоналізмі та ще в таких ізмах, що не проти ночі й згадувати. А від ваших владців ні пари з уст. Де ж їхні очі і їхні вуха?

— Та їм не до того, — пояснюю. — Вони дуже зайняті.

— Чим? Що для них стократ важливіше? — знижує плечима гість, добре обізнаний з тайнами твердої влади.

— Зайняті-презайняті, — мовби виправдовуюся. — Руки вкрай зайняті.

— Та що ж то за напасть? — спогорда питає фараон.

— А така, що тільки руками розводять та в один голос промовляють: "Маємо те, що маємо".

— Хорс із вами! — знесилюється перед моїми доказами єгипетський фараон. — А що ж мільйони звичайного люду?

— Як що? Вони махнули рукою. Горілку п'ють та плюють...

Розтанула велична тінь, ніби й не було її. Як схаменився та й міркую: ти ж і сам, голубе, як і всі, тільки руками розводиш. І так мені не по собі стало, що вхопився-таки написати про наругу, яка дошкулє. Коли ще її надрукувати вдасться, то, може, хоч на хвилину впокоїться душа сиводавнього єгипетського владаря.

СУДИТИ ТРЕБА РЕЖИМ

вив на телебаченні, що це вже сьомий чи восьмий такий судовий позов, а нинішня компартія зареєстрована як абсолютно нова й не несе відповідальності за діяння попередниці.

Можна було б посперечатися, несе чи ні, адже навіть нумерацію з'їздів зберегла стару.

Але річ не стільки в юридичній відповідальності, як у моральній. Партія залишилася на тих самих ідейних засадах, на яких тримала-

ся комуноімперія. І в цьому сенсі давно вже час провести громадський суд над комуністичним режимом як акт очищення суспільства.

Без такого усвідомлення неможливе ані перетворення напівколонії на справжню незалежну державу, ані демократичне суспільство: ми спотикатимемося в економіці, в гуманітарній сфері, у мовному питанні, у зміні топоніміки.

...Майже непомітно минуло 90-річчя Жовтневого перевороту, 70-річчя кривавого 1937-го, минає 75-річчя Голодомору — дати, які мали б сколихнути суспільну свідомість, спонукати до самоочищення. Не сколихнули, не спонукали. Мовчать учені, політики. І бовваніють над майданами "незалежної демократичної держави" (стаття 1 Конституції України) символи колишньої комуноімперії. Колишньої?

ДОНЕЦЬКІ ДЖЕРЕЛА

Богдана МОРОЗ
Фото автора

Україна неповторна та розмаїта своїми талантами: вона як джерело, що струменить без упину, являючи світові прекрасне і вічне мистецтво.

Свято пісні, танцю, образотворчого та прикладного мистецтва відбулося в Донецьку у Шевченківські дні. Саме в тому регіоні, де українська мова і культура на кшталт чогось незвичного, навіть непотрібного, де серед 70 шкіл лише чотири українські, всеукраїнський фестиваль “Джерело талантів” проходить уже вшосте. Конкурс започаткували і проводять Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, Донецька обласна державна адміністрація та Донецька міська рада.

Цьогоріч участь у конкурсі взяли понад 300 учасників, які змагалися в трьох номінаціях та в трьох вікових категоріях.

Атмосфера була піднесена і святкова. Особливо раділи діти, що вони, як справжні артисти, беруть участь у такому серйозному та професійному конкурсі.

9 березня, перед фінальним концертом, учасники зібралися біля пам'ятника Тарасові Шевченку, щоб урочисто вшанувати 194-ту річницю від дня народження геніального українського поета.

Завершився шостий фестиваль “Джерело талантів” гала-концертом та нагородженням.

Переможці номінації “Солісти-вокалісти”:

I вікова категорія (7—12 років):
I премія — **Літвинчук Вікторія**

(9 років), м. Городок Хмельницької обл., **Чернова Ліза** (11 років), м. Добропілля Донецької обл.

II вікова категорія (13—18 років):

I премія — **Паншина Настя** (13 років), м. Новоопсков Луганської обл.

III вікова категорія (19 років і доросліші):

I премія — **Катаєва Анастасія** (19 років), м. Донецьк, **Яремчик Інна** (23 роки), м. Кам'янець-Подільський Хмельницької обл.

Гран-прі конкурсу — **Шейн Яна** (17 років), м. Дружківка Донецької обл.

У номінації “Хореографія”:

II вікова категорія (13—18 років):

I премія — танцювальний гурт

“**Дана—Денс**”, м. Іллічівськ Одеської обл.

III вікова категорія (19 років і доросліші):

I премія — танцювальний гурт “**Зорецвіт**”, м. Харків, танцювальний гурт “**Зарево**”, м. Донецьк.

Переможці номінації “**Образотворче мистецтво**”:

I вікова категорія (7—12 років):

I премія — **Самійленко Віра** (7 років), м. Донецьк, студія “Джерело”.

II вікова категорія (13—18 років):

I премія — **Попов Сергій** (14 років), м. Сімферополь.

III вікова категорія (19 років і доросліші):

I премія — **Шиптуховська Наталія**, м. Донецьк.

ВІНОК КОБЗАРЕВІ

**Карина ВОСТРЯКОВА,
Олена МОРОЗОВА**
Фото Карини
ВОСТРЯКОВОЇ

Річницю народження Тараса Григоровича Шев-

ченка, 9 березня, українці святкують по-різному. Дехто йде до церкви, аби вшанувати пам'ять Великого Кобзаря молитвою, активісти влаштовують мітинги, хтось прямує до музею, щоб увібрати в себе краплину душі генія, залишену в його творах.

Справжнє свято Кобзареві й глядачам влаштував студентський народний хор імені М. Аркаса Миколаївського філіалу Київського національного університету культури і мистецтв, який виступив із концертною програмою “Вінок Кобзареві” у Колонному залі імені М. Лисенка Національної

філармонії України. Злива на вулиці не завадила таланту, душевності й щирим промінням усмішок молодих артистів, які створили неперевершену атмосферу двогодинного дійства.

Концерт полонив невмирущими рядками Шевченка, музичними композиціями митців минулого й сьогодення, чарівними звуками української пісні, забутими обрядами, звичаями та історичними подіями, оспіваними у фольклорній спадщині Причорномор'я.

Серед творів — більшість хорових обробок Омеляна Шпачинського — заслуженого працівника культури України, художнього керівника його диригентського колективу. На концерті виконували композиції на вірші Т. Шевченка, Д. Павличка, українські веснянки, танці, історичні самобутні пісні Миколаївщини (зокрема, про взяття Очакова).

Звуки бандури, віолончелі, альту, скрипок, баяна, кобзи, кларнета, сопілки, труби надавали вишуканості й неосяжної глибини. Символічною була присутність на сцені Великого Кобзаря, якого грав актор муніципального театру Микола Євтушенко: так, ніби сам Шевченко був з глядачем, говорив до нього.

Не менш образне й закінчення концерту композицією “Шлях до Тараса”: “Ні, не в минуле, а в майбутнє... до тебе я, Тарасе, йду”. Варто йти — не лише згадувати, а жити з геніями й відчувати їхню підтримку.

ШЕВЧЕНКОВЕ СЛОВО — ОЧИМА МОЛОДИХ

Юлія ШУШАЙЛО
Фото автора

Київське міське об'єднання товариства “Молода Просвіта” спільно з компанією “ЕМПІК” вирішило ламати стереотипи — провести публічну дискусію з пересічними людьми про Шевченка та українську культуру.

9 березня магазин компанії “ЕМПІК”, що у торговельному центрі “Магелан”, де продаються українські книжки, відео- та аудіопродукція, перетворився на гостинну оселю для проведення вечорниць. Тут лунала запальна українська музика, було по-домашньому затишно і все сприяло відвертій розмові.

Поговорити про Тараса Шевченка зібралося вельми шановане товариство: Ірена Карпа, Яна Дубинянська, Ігор Маленький, подружжя Шевченків, відповідалний секретар КМТ “Молода Просвіта”, член громадської ради з питань молодіжної політики при КМДА Тарас Шушайло та багато інших гостей, які охоче завітали на вечорницю. Головне завдання, яке ставили організатори заходу, — зустрітися з пересічними відвідувачами магазину та зацікавити їх шевченківською тематикою, заглибитись у його роль у житті українського народу. Дискусія виявилася надзвичайно цікавою. Обговорювали і творчість поета, і жанри, в яких він творив, наводили вагомні аргументи, що Шевченко писав у стилі фентезі, називали його міфотворцем і “чуваком”. А зійшлися на головному: Шевченко любив життя, людей; його велике і шире серце відчувало біль за свою землю та все українське, що і відбивалося у його творчості.

Окрасою вечора стали діти, які декламували вірші. Від них не відставали й дорослі, тому провели конкурс на найкращого читця Шевченкової поезії. Всі учасники конкурсу отримали подарунки: “Кобзарі” та компакт-диски.

Наприкінці вечора кожен із гостей поділився своїми думками про українську культуру, її відродження та розвиток. Лунали українські пісні під чарівні звуки бандури і, звичайно, Шевченків заповіт.

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

Стаття Ю. Шеляженка в 9 числі “СП” за ц. р. має назву “За лаштунками політичної клоунади” — і я певен: 100 читачів зі 100, прочитавши заголовок, не матимуть сумнівів, що йдеться про Верховну Раду та ситуацію довкола неї. Регіонали образилися на білий світ. Вони хочуть у владу і доблокувалися до падіння свого рейтингу. Чи й справді ми, українці, такі диваки: міряємо все на свій копил і ніяк не станемо на цивілізаційні рейки? “Що не зробиться, ні два, ні півтора”, — сказав мені випадковий знайомий у санаторії, де я лікувався і студіював політологічні джерела, намагаючись з’ясувати: у координатах світової демократії ми — хто? Про клоунаду писали й минулого літа, коли в муках визрівала схема досчасних виборів. Гаразд, клоунада... Але попри індивідуальність клоуна, є закони жанру (скажімо, поділ клоунів на “рудих” і “білих”). Чи справді Україна (і “все, що не зробиться”) поза межами політологічних канонів?

Мій знайомий завжди ходив у піджаку з журналістським значком на відлозі, футболці з написом “Brasilia”, завеликих для нього шортах і червоних кросівках. Під час розмови чіплявся за гудзик, підштовхував плечем або ліктем, а старесенькій бабусі (принесила на продаж малину і яблука) через увесь санаторій кричав “Привіт, Маринко!” Я про себе назвав його “пан Панібрат”. Не маю схильності до побіжних знайомств, проте він подобався тим, що годував білочок і, траплялося, говорив щось влучне. Почувши, що читаю матеріали з політології, порадив: “Не забудьте попа Гапона”. Але я почав з Арістотеля.

1. **Арістотель** (384—322 р. до н. е.), маючи розумну звичку класифікації, розповідає про різновиди демократії: “Характерною особливістю так званого першого виду демократії є рівність [...] влада не зосереджується в одних руках, але і бідні, й багаті однаково користуються нею. Другий вид — той, при якому досягнення державних посад зумовлено бодай високим майновим цензом. Третій вид демократії — той, де всі громадяни, що взагалі є такими за своїм походженням (тобто не раби і не нащадки рабів — *В. В.*), мають право брати участь у заступанні державних посад, і де панує закон. Четвертий вид демократії — той, за якого кожен від моменту, коли стане громадянином (звільнені раби також — *В. В.*), може обіймати державну посаду; але знову-таки панівним є закон. П’ятий вид демократії — той, за якого діють такі самі умови, що й при четвертому (виді).

Але верховна влада належить не законові, а демосові. А це трапляється тоді, коли вирішального значення набувають народні декрети, а не закони. Досягається це через демагогів. У тих демократичних державах, де править закон, демагогам немає місця”.

Не будемо перейматися тонкощами демократії, побудованої на хребтах рабів (вона була, і багато знаємо про її історієтворчі та культурні здобутки). Але не оминемо увагою дві тисячі років протиставлення закону й демагогії. Хоч у давній Греції слово “демагог” не відразу набуло того значення, якого йому надаємо ми, але — набуло. Сказавши по-сьогоднішньому “популісти”, зрозуміємо, чому вони не подобалися славетному філософові. “Влада народу плюс популізм мінус закон” — ось зловісна формула **охлократії**, панування юрби (чи від імені юрби): це —

ДЕРЖАВА ДЛЯ СПРАГЛИХ

більшовизм, фашизм, нацизм, соціалізм... що там іще? Були, скажімо, варіанти. Наприклад, велика любов злиденного колумбійського люду до наркобарона Ескобара зумовлена крихтами з його астрономічних прибутків. Піднесення в ранг божества дружини очільника Аргентини Евіти Перон, яка грабувала багатших, кидала кістку найбіднішим, але пам’ятала насамперед про себе. Наприклад, стійка прихильність до регіоналів донбаського електорату, який живе в жахливих екологічних умовах, втрачає здоров’я і масово гине в шахтах і “копанках”, від горілки, наркотиків, СНІДу, але має свій футбол. **Охлократичні тенденції, частково зумовлені ментальністю “совка” (шариковщина), частково зав’язані на новітні імперсько-русофільські гасла, загрожують українській демократії, проте нічого власне українського в тому нема: демагогія одвічна.**

2.

Шляхетна Європа, попри територіальні, династичні та релігійні війни, часом була наївною (аж дуренькою), відкидала геть мудрощі древніх і досвід власного середньовіччя, починала марити про утопію.

Жан-Жак Руссо

(1712—1778) бився, як лев, за права народу і не визнавав “депутатів, або представників”: “Щойно суспільна служба перестав бути головною справою громадян і вони починають вважати за краще служити громаді своїм гаманцем, а не своєю персоною, як держава опиняється на межі загибелі. Треба йти на війну — вони платять найманцям і залишаються вдома, треба йти в раду — вони призначають депутатів і залишаються вдома. Через лінощі й гроші вони врешті-решт отримують солдатів, що поневолюють їхню батьківщину, і представників (депутатів), які її продають”.

Пан Панібрат, якому я дав прочитати це місце в своєму конспекті, закліпав, перечитав і поцікавився:

— А Ви часом не ходили в депутати? І ніколи не хотілося? Руссоїсти, трясця вашій мамі... Не кокетуйте?

У депутати я “не ходив”, а він балотувався до ВР від якоїсь дрібної партії — невдало. Але повернімося до першоджерела: “Депутати, обрані народом, не є і не можуть бути його представниками; вони лише його комісари і не можуть нічого вирішувати остаточно. Будь-який закон, не ратифікований безпосередньо народом, нічого не вартий — він не є законом. Англійський народ, вважаючи себе вільним, глибоко помиляється: він вільний лише під час обрання членів парламенту, але щойно їх обрано, він перетворюється на раба, на ніщо. З огляду на те, як він використовує нетривалі миттєвості своєї свободи, він цілком заслуговує на її втрату”.

Тут, зрозуміло, мсьє Жан-Жак перегнув. І швейцарці (які “ратифікують” на референдумах геть усе, важливіше за демонтаж старого світлофора), й англійці (які абсолютно покладаються на парламентарів і парламент) однаково вільні. Пояснити це можна лише тим, що

до букви Закону там і там додається його Дух (коли хочете — Душа), а без цього закони стають кволими, як українська Конституція.

— Нема в англійців ніякої Конституції! — розсердився пан Панібрат. — І взагалі — он бачите: білочка...

Пухнаста тваринка вправно, як в анімаційному фільмі, обертала в лапках шишку і поглядала одним оком на нас, а другим — на чорного шпака. Утім, обличчю білочку, щоб зафіксувати розбіжності між Руссо та Арістотелем. Француз не бачить альтернативи затвердженню законів “безпосередньо народом”, а грек бідкається, коли “вирішального значення” надають саме народним декретам — тобто демосові та демагогам (які мають з того свій зиск). Тож виникає питання, пише Арістотель, яка форма державного устрою найкраща (якщо не зважати на мрії, а брати до уваги такі способи урядування, з якими пов’язане життя реальних людей). “У кожній державі ми подібуємо три групи громадян: дуже заможних, дуже бідних і третю, що стоїть посередині між ними. Оскільки поміркованість і середина — найкраще між двома крайнощами, то і середній достаток з усіх благ найкращий. За його наявності лег-

чин та послаблення наслідків. Є, у свою чергу, два способи усунення причин партійних чвар: перший — знищення свободи, яка зумовлює їхнє виникнення, другий — надання всім громадянам однакових думок, пристрастей та інтересів. Про перший спосіб лікування можна сказати, що він гірший за хворобу. [...] Нездійсненність другого способу дорівнює нерозумності першого. Доки людському розуму властиво помилятися й доки людина має право користуватися своїм розумом, доти існуватимуть різні думки”.

Так пише сучасний американський політолог **Дж. Медісон** у “Коментарі до Конституції Сполучених Штатів” (1990) і продовжує: “Причини партійного розбрату криються в природі людини. Завзяте обстоювання різних поглядів щодо релігії, державного врядування та ін.; відданість різним лідерам, які амбіційно сперечаються за першість і владу — все це поділяє людство на партії, розпалює в них ворожість і більше схиляє до утисків і пригнічення навзаєм, ніж до співробітництва заради суспільного блага”.

Отже, принаймні в цьому сенсі можемо не хвилюватися, бо у нас все так, як скрізь. Доводиться

Фото Олеса Дмитренка

ше коритися голосові розуму; навпаки, важко ними керуватися дуżej, знатній, багатющій людині — або ж убогій, кволій, незначущій за своїм становищем”.

Маєте, панство, похвалу середньому класові, бо єдина йому альтернатива — держава панів і злидарів (олігархів і люмпенів, якщо говорити про найбільш поляризований поділ).

В Україні саме середній клас рішуче підтримував помаранчеву революцію, і саме середній клас у всіх сферах своєї діяльності першим відчув безпорадність її очільників. Торкнувшись цієї проблеми, ще раз повернімося до питання про клоунаду, якою минула ВР закінчила, а теперішня розпочала роботу. Ідеться про міжпартійну “мишожабодраківку”.

“Під партією маю на увазі об’єднання певної кількості громадян, які діють під впливом якоїсь спільної спонуки — пристрасті або інтересу — всупереч правам інших громадян або сталим і сукупним інтересам спільноти. Є два способи виправлення такого лиха, як партійні чвари: усунення його при-

чини розбрату усунути неможливо, а допомогою треба шукати лише в засобах послаблення його **наслідків**”. Періодична зміна партій, які приходять до влади, поганою владою, якою ми користуємося, є демократією. Ми до цього маємо ще дорости. Блокування ВР засвідчує водночас і нахабство, і безпорадність: справжню ціну політика (і політики) визначає вміння працювати і в більшості, і в опозиції. Не можна жити, лише вдихаючи повітря або лише видихаючи його.

Мені не часто доводиться бувати на Печерську. Нещодавно, йдучи вулицею Грушевського і спостерігаючи гру сонячних променів на стінах Верховної Ради, подумав: ось мавзолей українського парламентаризму... Хочеться вірити, що помилився.

3.

Більшість стабільних демократій — парламентські режими. Єдина президентська демократія з тривалою історією (і без рецидивів авторитарності) — США. Нестабільними можуть бути і парламентські демократії — особливо за умови гострих етнічних (мовних, релігійних) конфліктів. Проте (посилаючись насамперед на досвід Індії та англословних країн Карибського регіону) політологи доходять висновку, що навіть дуже поляризовані суспільства стійкіші до парламентських колізій, ніж до зміни президентів: останні зазвичай знаменують “перемогу” однієї зі сторін, хоч насправді в громадянських протистояннях переможців не буває. Ось що пише **J. J. Linz** (1990): “Ретельне порівняння парламентаризму як такого з президентською системою як такою веде до висновку, що парламентська система більше сприяє стабільній демократії, ніж президентська. Надто слушний цей висновок щодо країн із глибоким політичним роз’єднанням і численними політичними партіями: їм парламентаризм загалом пропонує кращу надію”.

Для нас, шановне товариство, ця проблема не просто предмет теоретичних дискусій стосовно парламентаризму і президентства “як такого”: знаємо дуже конкретно не лише про що, а й про кого йдеться в нашій реальності. До того ж, наш парламентаризм упродовж останніх 1,5—2 років продемонстрував схильність до деградації, відтак прагнемо бачити поперед себе “сильного” лідера. Але повернімося в 2004 рік і запитаймо себе: чи багато частя приніс би нам, читачам “Слова Просвіти”, авторитарний президент-“професор” і чи гарантовані ми від другого пришествя його (чи такого, як він)? Коли відповідь упирається в конкретну персону, треба брати до уваги міркування про вади й переваги **інституту** президентства незалежно від того, хто з політиків викликає симпатію, а хто — ні.

1. Президентська система надає обраній особі і “церемоніальні” функції голови держави, і “реальні” повноваження голови виконавчої влади. Це спричиняє виникнення певного ореолу і персоналізації народних сподівань (аналогія — генсек ЦК КПРС), що може швидко трансформуватися в неприйняття чи й активну неприязнь (аналогія — “пізній” Л. Д. Кучма).

2. Президентські вибори дають змогу прямо обирати голову виконавчої влади, не узалежнюючи цей вибір від підклимових маневрів політичних партій, які (маневри) обов’язково супроводжують призначення прем’єр-міністра в парламентських демократіях. Але ця перевага вагома лише тоді, коли під час виборів президент одержав **“безперечний мандат”**, набравши набагато більше голосів, ніж його головний суперник. У поляризованих суспільствах невелика різниця електоральних “вантажів” переможиці й переможеного провокує постійні спроби реваншу, і тоді підклимові забавки політиків стають чи не єдиною сутністю політики.

3. За таких умов законодавці (парламенти) мають велику спокусу перевищувати своє значення і міру своєї демократичної легітимності. **“Оскільки повноваження і президента, і парламентської більшості походять від голосів народу, завжди існує можливість конфлікту, що виникає з**

разуючою силою. Не існує демократичного принципу, на основі якого можна було б розв'язати цей конфлікт, а механізми, що їх може запропонувати конституція, виявляються надто складними й суто юридичними, щоб мати велику силу в очах електорату” (J. J. Linz).

Важко дати точнішу характеристику того, що передувало дочасним парламентським виборам 2007 р. Стабільна демократія вимагає ще й віри в демократію; така віра — визначальна риса суспільного поступу (L. Diamond, 1999), коли її дотримуються на двох рівнях: загальному (“демократія — найкраща з можливих форма врядування”) і локальному (“демократичний устрій моєї країни, незважаючи на свої вади, кращий за будь-який недемократичний, який міг би утвердитися”). Отой самовдоволенний персонаж, який висмикнув картку голови ВР під час голосування за прем'єр-міністра, вірить у демократію? А регіонали, які за це дружно його поплескали по плечу, вірять у демократію? Щиро співчуваю Президентові, який хотів би перейти від конфронтації до співробітництва з ПР. Ідеться, і саме це головне, не про десяток людей, які командують цією партією, а про її прихильників — мільйони громадян України. Але екстремістське крило ПР не розуміє, що таке компроміс. Вважаю, що призначення Р. Богатирьової на посаду секретаря РНБОУ — це сильний хід, але чи не заслабка для такої посади сама пані Раїса? А Linz пише: “Президент повинен поміркувати, чи жести, спрямовані на примирення, не ослаблять його, якщо є ризик спровокувати тих своїх прихильників, які дотримуються крайніх позицій”. Хіба це не про нас?

Не про все напишеш в одній статті, і не про все я написав. Закінчу тим, з чого починав: голосіння щодо недолугості нашого українського шляху до демократії марні. Все відбувається за історичними візрцями, і це гідне жалю. Після століть імперськогогноблення, після русифікації та комунізації не перескочимо через колючий дріт так швидко, як того хочеться. Політологія ґрунтується на соціальній психології, яка здається позбавленою форми і плінною, але розступається перед чимось жорстким лише для того, щоб його поглинути.

Пан Панібрат того дня, коли залишав санаторій, гарно вдягнувся, зав'язав краватку — і раптом забув українську мову: “Как Ваши конспектики?” — “Пишу”. — “После выборов... да?... Вам за это не дадут и копейки”. — “Перетерплю”. — “Долго придется терпеть, время не Ваше. И вообще — политологию придумали бедные”. — “А луну делают в Гамбурге”. — “Чего-чего?” — “Это Гоголь, Вам не понять”.

Пан Панібрат хмикнув і поліз в облуплену автівку, з якої визирав ще один, трохи молодший. На полиці біля заднього скла байдуже гойдав головою тигр, а на склі був наліплений портретик Путіна.

Якщо молодший Панібрат такий йолоп, як і старший, то терпіти нам довго. І я не певен, що президентська конструкція влади матиме перевагу над парламентською чи навпаки. У перехідному періоді, свідчить політологія, забагато важить особистість президента чи прем'єра. Алло, ми шукаємо таланти... Потребуємо лідера, та хай Бог нас боронить від вождів. У Балхаші, казахстанській столиці найчистішої в світі міді, піввіку тому я почув коломийку: “Хороша у нас держава, / Только частые дожди. / Мертвым почести и слава, / А живым одни вожди”. Такого нам не треба: вже бачили.

— **Максиме Віталійовичу, як відомо, раніше існувало Міністерство науки України. Чи обґрунтоване, на Ваш погляд, об'єднання міністерств науки та освіти? Адже в багатьох країнах ці міністерства функціонують окремо.**

— Мені важко оцінювати рішення, які ухвалювали раніше, але в Україні історично починалося з того, що було створено Комітет з питань науки і технологій, який очолював відомий фізик Сергій Михайлович Рябенко. Керівник ДКНТ здійснив кілька важливих і дуже демократичних заходів. Наприклад, було створено щось на кшталт наукового парламенту, така-от велика національна Наукова рада, куди запросили кілька десятків провідних науковців. Потім ДКНТ став Міністерством науки, пізніше — знову комітетом, який згодом об'єднали з Міністерством освіти. З одного боку, таке рішення вмотивоване тим, що система організації науки у нас академічна, а Національна академія наук — самоврядна. Вона існує фактично поза міністерством, а міністерство лише визначає загальні засади наукової політики, готує закони, хоч теж у співпраці з Академією.

Зрештою, міністерство проводить конкурси науково-технічних і цільових державних програм, тож може опосередковано впливати на ситуацію в Академії, адже через міністерство фінансуються науково-технічні, цільові державні програми. 56 % фінансування на науку іде через Національну академію наук, 14 % — через Міністерство освіти і науки, решта — через інші державні відомства. Оперативне поле діяльності міністерства — це насамперед університетська наука, а також невелика кількість власних наукових закладів, науково-дослідних інститутів, підпорядкованих йому. З цього боку рішення про об'єднання міністерств науки та освіти можна вважати вмотивованим, бо крім нашого, міністерства освіти і науки існують в низці держав Євросоюзу та СНД. Хоч існує й інша система організації управління: у Білорусі є міністерство освіти й окремих Комітет у справах науки і технологій, а в Польщі — міністерство освіти й окремо — міністерство вищої освіти та науки.

У рамках дискусії про систему організації української науки були різні пропозиції: створення міжвідомчого органу, який би координував наукову діяльність усіх міністерств і відомств, бо наука виявилася до певної міри розриваною. А з огляду на те, що національна наука має все-таки розвиватися цілісно, хоч наукові установи й різного підпорядкування, звичайно, в державі повинна бути організація, яка здійснює координацію. Хтось каже, що це Національна академія наук. Але вона самоврядна і діє в рамках своїх інституцій і повноважень. Хтось вважає, що треба створити міжвідомчу раду на чолі з віцепрем'єром. Хтось наполягає на

МАКСИМ СТРИХА: «УПЕРШЕ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ЕЛІТА РОЗУМІЄ ЗНАЧЕННЯ НАУКИ»

В українському уряді з'явилося чимало нових облич. Одне з них — заступник міністра освіти і науки Максим СТРИХА, доктор фізико-математичних наук, дійсний член Академії наук вищої школи України, поет, перекладач, член Центрального Проводу УРП “Собор”.

відродженні діяльності Ради з науки і технологій при Президентові України. Таку Раду було створено ще за Л. Кучми, потім вона фактично припинила діяльність. Зараз, очевидно, міністерство пропонуватиме Секретаріату Президента поновити її діяльність на чолі з самим Президентом як вищого координаційного органу для здійснення всіх наукових досліджень. Це не буде орган оперативного управління. Це мусить бути орган, який би розглядав і прогнозував загальні тенденції розвитку української науки і визначав би певні стратегічні напрями.

— **Повернімося до питання фінансування науки. Чи вважаєте правильним розподіл державних коштів між різними науковими інституціями?**

— Це закріплено в Законі про Державний бюджет України, і я як службовець мушу його виконувати. Однак дуже багато людей ставлять питання про те, що несправедливі різні умови оплати праці в установах Академії наук, в університетах і в науково-дослідних інститутах міністерства. Різний до певної міри доступ до інших благ — фінансування великих державних програм. Таке становище слід виправити, бо для Міністерства важливий лише кваліфікаційний рівень учених, здатність давати наукову продукцію відповідної якості.

У нас ще довго зберігатиметься академічна система організації науки, хоч критики зауважують, що у всьому світі фундаментальна наука розвивається насамперед в університетах. Але в наших умовах спроба швидко зламати існуючу систему могла б завдати тяжкого удару по природничих і технічних науках, які завжди розвивалися динамічно в системі Національної академії наук. Треба визнати: сама Національна академія завдяки авторитетові свого доголітного президента Бориса Євгеновича Патона з меншими втратами вийшла з кризових 90-х. Університетська наука постраждала значно більше.

— **Яке співвідношення між фундаментальними і прикладними дослідженнями в галузі природничих наук? Яким дослідженням надають пріоритет?**

— Зараз — це приблизно половина на половину. Фінансування Міністерства за програмами становить близько 137 млн грн. на рік за фундаментальними дослідженнями і 117 млн грн. за прикладними. Близько 13 мільйонів іде через Державний фонд фундаментальних досліджень — автономну установу, яку очолює всевітньо відомий учений-фізіолог Платон Григорович Костюк. Цей Фонд спільно з Міністерством фінансує низку проектів фундаментальних досліджень у всіх галузях знань.

Сумарне державне фінансування складає 0,4 % ВВП. Загальне ж фінансування науки — 0,9 % ВВП за рахунок коштів вітчизняних і закордонних замовників. Зрозуміло, що замовники фінансують насамперед прикладні дос-

лідження, як і мусить бути, а фундаментальні (як у всьому світі) — це клопіт переважно держави. Бо зрозуміло, що хоч фундаментальні дослідження не дають прямої віддачі сьогодні, без їхнього належного розвитку руйнується вся наукова система.

— **Які перспективи України? Чи може вона зробити ривок, аби стати передовою науковою державою?**

— Усі питають, коли буде український нобелівський лауреат. Він міг би бути. Нам просто не щастило. Згадаймо Івана Пулюя, який відкрив X-промені паралельно з Рентгеном. Але світ пам'ятає Рентгена, а не пам'ятає Пулюя, який був ще й співавтором першого повного українського перекладу Біблії разом з Кулішем і Нечуєм-Левицьким. І це не єдиний випадок.

Та повернімося до цифр. Навіть із урахуванням недержавних коштів українська наука сумарно фінансується в обсязі близько 0,9 % ВВП. Провідні держави світу фінансують свою науку в межах 2—3 % ВВП, а окремі країни, які особливо дбають про своє майбутнє — майже 4 %. За таких обсягів фінансування (тим більше, що український ВВП не порівняти з ВВП США, Великої Британії чи Японії) сподіватися, що ми можемо недовзі вирватися у світові лідери, аж ніяк не випадає. Зараз для нас реально підтримувати реноме шанованих партнерів у міжнародних проектах в пріоритетних галузях. Хоч є низка напрямів, за якими наша наука посідає досить високі позиції за світовим рейтингом.

— **Які пріоритетні напрями нашої науки?**

— Україні треба підійти до вибору пріоритетів дуже уважно, бо попередній закон про наукові пріоритети було ухвалено на період до 2006 року, і відтоді Україна вже два роки живе без такого закону. Але вважати, що пріоритети — це все, чим ми маємо займатися, теж було б неправильно. Бо наука все-таки мусить функціонувати як цілісність, і спроба все обмежити певними точковими моментами може призвести до занепаду цих точкових моментів через брак живильного середовища. З одного боку, треба підтримувати сильних, тих, хто може дати віддачу суспільству, може триматися на світовому рівні. А з другого — слід пам'ятати, що для будь-якої науки потрібне живильне середовище у вигляді, наприклад, повноцінних кафедр, лабораторій, часом не лише пріоритетного напрямку, а таких, які підживлюють ідеями, кадрами. Бо якщо все звести до 2—3 установ начебто світового рівня, то дуже швидко установи цей рівень втратять.

— **Чи можливе створення в Україні ефективних технопарків?**

— Вони вже є: це технопарк заводу Патона, технопарк Інституту напівпровідників, технопарк Інституту монокристалів, науковий парк Київського політехнічно-

го інституту. І це попри те, що законодавчу базу кілька разів переглядали і припустилися, як на мене, фатальної помилки, коли фактично ліквідували технопарк секвестром Держбюджету 2005 року (потім довелося ухвалювати окремий закон, аби хоч трохи виправити становище). Про наукові парки досі немає закону. Науковий парк КПІ діє на власному ентузіазмі. Але там є дуже важливі результати, є прибуток, а головне — неперервний ланцюг від лабораторії до виробництва. Інша річ, що, на жаль, це надто точно в Україні. Є дані Державного агентства інновацій та інвестицій, що торік на 14 інвестиційних проектів було підтримано всього три інноваційні.

— **Чи є надія на те, що наука таки розвиватиметься?**

— Нині до Міністерства освіти і науки прийшла нова команда. Ним керує учений зі світовим ім'ям, фізик Іван Олександрович Вакарчук, автор блискучого підручника з квантової механіки. Йому не треба пояснювати значення науки. Міністерство планує якнайшвидше здійснити кілька важливих кроків, серед яких, безумовно, оновлення лабораторного обладнання. У світі парк лабораторного обладнання оновлюють раз на 5—7 років, а в нас, на жаль, люди часто працюють на обладнанні кінця 1970-х. Ми намагатимемося виділяти гроші на придбання обладнання, без якого розвиток сучасної науки неможливий.

Інше питання — наукова інформация. Її кількість постійно зростає. У нас через економічну кризу люди були позбавлені доступу до наукової інформації. Наші бібліотеки не купували сучасних журналів, сьогодні мало хто має доступ до on-line передплат, інтернет-журналів. Надзвичайно важливо, щоб науковці мали доступ до сучасної наукової інформації. Бо навіть якщо у них буде сучасне обладнання, але вони не матимуть інформації, то розвиватимуть якусь загумінкову, дуже своєрідну науку, яка мало корелюватиме зі світовою.

І звичайно, важливе питання — підвищення статусу вчених, підвищення ролі органів самоорганізації науковців, наукових товариств, асоціацій, які мають бути справжніми партнерами держави у виробленні і здійсненні її наукової політики.

— **Мабуть, у реалізації цих планів надії покладає на Програму уряду?**

— Уперше в історії України політики розуміють значення науки. Звернімо увагу на структуру урядової Програми. Це — річ хоч і символічна, але важлива. У програмі “Український прорив: для людей, а не для політиків” на чільних місцях стоять освіта і наука. Це велике зрушення, бо раніше вони були далеко позаду. Зараз і Президент, і прем'єр розуміють значення науки й освіти. Звичайно, треба виявити політичну волю, багато залежить від наполегливості самих наукових середовищ, які мусять пояснювати свою потрібність для майбутнього держави. Тому мені здається, що сьогодні є шанс перетворити освіту і науку на реальні, а не декларовані пріоритети державної політики.

Розмовляв
Богдан ОЛЕКСЮК

Уляна ГЛІБЧУК

Олекса Різник, письменник, громадський діяч:

“Із Яворівським познайомилися в Одесі. Тоді Володя не мав житла, і я запропонував прихилити голову в мене. То була така невеличка напівпідвальна квартирка зі сходами глибоко вниз, символічна на той час. Я тоді вперше побачив, як Яворівський пише... До нас щовечора приходили письменники. Борис Нечерда, Валентин Мороз... Ми ж усі були філологи. “Філфак одеський диво з див, що відбирав, кував, родив майбутнє наше якобинство...” Прекрасні були часи. Ми, товариство, поклялися всюди розмовляти тільки українською мовою. І дотримувалися нашої клятви. Доходило навіть до дрібниць. Пам'ятаю, як сперечалися свого часу з Миколою Вінграновським. Я тоді повернувся з мордовського табору і став там вже українцем-неофітом. І кажу Миколі: “Чого ж Вінграновський, а не Вінгранівський?” І ставив йому за приклад Яворівського. Мовляв, у нього правильне прізвище. До речі, Володю в товаристві ми називали Явором. Коли закінчилося студентство, доля порозкидала нас по всіх усюдах. Яворівський опинився у славному Запоріжжі, працював у газеті. Я читав його статті. Як він прекрасно писав: і про інтелігенцію, і про село... А скільки потім листів отримував! Мені аж самому цікаво стало: що ж то за місто таке — Запоріжжя? І я поїхав до Володі у гості. Заходжу в редакцію, запи-

«ВОЛОДЮ У ТОВАРИСТВІ МИ НАЗИВАЛИ ЯВОРОМ»

14 березня в Українському домі відбувся творчий вечір письменника і політичного діяча Володимира Яворівського. Урочистість пройшла без помпи. Пан Яворівський уже в перших словах запевнив, що задумав цей вечір “не тільки для того, аби нагадати, що я залишаюся письменником, а й для того, щоб не допустити на цю сцену жодного слова фальші й жодного слова офіціозу. Тут не буде представників влади...” І справді, на сцену хіба лише урочисто винесли букети від Президента України та Прем'єр-міністра. А про письменника і політика говорили друзі, з якими життя перетнулося у молоді роки.

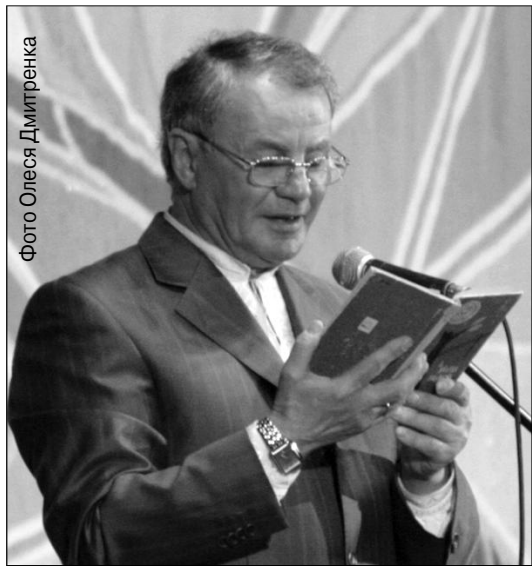

Фото Олеси Дмитренка

Микола Рябий, письменник:

“Я волів би написати великий роман про Володимира Яворівського, аніж за п'ять хвилин сказати до ладу про його високий талант. Але регламент є регламент. Тому обмежуся кількома тезами. Коли людина сягає ось таких висот, вона мимоволі замислюється: що ж у житті найголовніше? І почувається щасливою і впевненою, коли думає про друзів. Є наука фізіогномістика, якою мають досконали володіти і письменники, і політики. Сорок років тому я навіть гадки не мав, що така наука існує, але коли побачив Володимира, то щось мені підказало: це не лише земляк, а й друг на все життя. Я не раз бував у його рідному селі й для

себе відзначив, чим відрізняється його родина від інших. Мабуть, тим, що там ніколи не занепадають духом і постійно присутнє почуття гумору. А ще Володимир Яворівський має цінний дар: уміє слухати людину. Якось ми жили і працювали в Ірпені. Володимир писав роман про народну художницю Катерину Білокур. До нас завітав Іван Миколайчук. І здавалося, що під час зустрічі Володимир мав би розповідати про свою творчу майстерню, про тоді ще маловідому художницю... А він мовчав, тому що слухав Миколайчука. Просто відчув, що акторові потрібен не стільки співрозмовник, скільки слухач. Іван Миколайчук говорив годину, дві... І про коней, і про кіно, а Володимир слухав і жодного разу не перебив. І коли ми провели Івана, то побачили, що він щасливий, бо його вислухали...”

У перервах між музичними виступами та щирими словами

тую, де кабінет Володимира Яворівського. А мені у відповідь: “Каво? А, так ето ви про українця спрашиваєте...” Його там усі називали Українець, тому що він був вірним нашої студентській клятві. І весь час я спостерігав за Володею, за його зростанням. І дуже радий, що він доріс до цієї сцени, до Верховної Ради, до високих сходин...”

нування нащадками пам'яті Великого Кобзаря.

Двогодинний марафон сплив непомітно завдяки цікавій інформації, що супроводжувала сухий протокол аукціону. Аудиторії стало відомо, чому О. Кульчицька під портретом Кобзаря написала “Тарас Грушівський-Шевченко”; що Шевченко з Сажиним, змалюючи київську старовину, оселились на Козині (1846 р.); як батько 1824 року двічі брав Тараса чумакувати на Одесу і Єлисаветград. Говорили про нерозділене 30-річним поетом палке кохання 35-річної княжни Варвари Репніної, яке згодом обернулося справжньою дружбою на все життя. Згадали і гарбуз, який “піднесла” вільному уславленому поетові й художнику дівчина-кріпачка Харита Довгополенкова, що була на той час служницею у Варфоломія Шевченка, троюрідного брата Тараса. Добрим словом пом'янули качанівську

родину Тарнавських і седнівських братів Лизогубів, що завжди люб'язно і щиро приймали Шевченка під час його подорожей Україною. Віддали шану “кріпаків-Паганіні” Олексієві Панову — буфетнику пароплава “Князь Пожарський”, який грою на старій скрипці розважав поета під час довгої подорожі з Астрахані до Нижнього Новгорода.

Благодійна акція Шевченківського району за ідеєю київської громадської організації “Мистецький курінь”, яку втілила художня студія “Раритет-Арт”, виконала потрібне завдання: була позначена вагомим історико-культурним і просвітницьким навантаженням, сколихнула Тарасовим ім'ям мистецький світ в Україні і прислужилася подальшому зближенню та зміцненню зв'язків материкових українців з діаспорою Канади. Ми вдячні інформаційному спонсорів акції — газеті “Слово Просвіти”.

ХУДОЖНИКИ — УКРАЇНЦЯМ ОТТАВИ

Олександр ЗАЙКА, м. Київ

Протягом двох тижнів у галереї Київського міського будинку вчителя тривала виставка-дослідження українських художників шляхів Тарасової долі. Виставка завершилася благодійним аукціоном на підтримку встановлення в Оттаві пам'ятника Тарасові Шевченку.

З 66-ти запропонованих лотів придбано 31, і це чудовий показник для аукціонів живопису. Так Шевченківський район столиці зробив внесок в акцію канадських українців на вшанування пам'яті Великого Кобзаря.

Знайшли покупців обидва портрети Тараса Шевченка — графічна робота Євгена Єгорова (1917—2005 рр.), де поета зображено мудрим академіком, високочолом філософом, і сучасне полотно Віктора Ковтуна, де Шевченко молодий, вдячний долі, в саяві муз, пов-

ний надій і його вже торкнувся похих слави. Колекціонери придбали раритетні твори Олени Кульчицької “Возвеличу малих...” (1920 р.) і Володимира Заузе “Чумаки” (1929 р.). За океан поїхала літографія Володимира Новиковського “Назар Стодоля”, її придбали гуртом троє українців з Канади і США. Один колекціонер зібрав шість офортів Анатолія Марчука, які склали серію з циклу “Київські святині”. Придбано роботу “Недільний день у Лаврі” наймолодшого художника аукціону, 22-річного Олександра Короля з Харкова.

Апофеозом аукціону стало придбання Промінвестбанком величезного і, на цей час, антикварного двометрового панно Карпа Трохименка “На Чернечій горі”. Народний художник України, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, співець шевченківської долі в найкращих традиціях класичного живопису відтворив вша-

Фото Ганни Оборської

Фото Ганни Оборської

ФІЛЬМИ УКРАЇНСЬКОЮ — ЦЕ ПРИРОДНО

Василь ВОЗНЯК

Дублювання фільмів українською мовою викликає дедалі більше зацікавлення глядачів і власників кінотеатрів. Але, на жаль, не всі кінотеатри — прихильники українського дубляжу, тому що він потребує додаткових видатків.

Мовна проблема в Україні загалом і у сфері кіно зокрема — надумана, оскільки українська мова широко використовується в усіх сферах життєдіяльності, кіноіндустрія не виняток. Наприклад, український дубляж “Карлсона, який мешкає на даху” чи “Тачок” набагато якісніший і кумедніший, ніж російський.

І річ тут не у можливостях української мови, а в професіоналізмі перекладача, редактора, диктора, які готують фільм чи мультимедію для українського споживача.

Звичайно, російський дубляж теж повинен бути, адже в Україні проживає близько 20 % росіян, але український має переважати.

З ініціативи громадського руху “Не будь байдужим” 12 березня в кінотеатрі “Жовтень” пройшла акція на підтримку дублювання фільмів українською мовою, яку також підтримали діячі культури, науки і шоу-бізнесу. Це гурти “Скай”, “Крихітка Цахес”, “Танок на майдані Конго”, “Мандри”, Олег Скрипка, Vova ZiL'vov, спортивний оглядач телеканалу ICTV Igor Mi-roshnichenko.

По закінченні акції глядачі подивилися фільм “Ще одна з роду Болейн”, дубльований українською.

ПАВЛО МОВЧАН: «МОВА ЄДНАЄ НАЦІЮ»

У числі 8 за 2008 р. “Слова Просвіти” ми повідомляли, що на розгляд Верховної Ради України подано два законопроекти з мовних питань: “Про мови” та “Про державну мову України”. Перший має замінити застарілий закон про мови, прийнятий ще в Українській РСР. Другий — новий у нашому законодавстві. Суть обох законів у тому, що час уже припинити безпредметні розмови й політичні спекуляції довкола мовного питання і чіткіше й конкретніше закріпити державний статус української мови, що має зміцнювати державу й об’єднувати націю.

Законопроекти містять узвичаєні для демократичних держав норми і можуть видатися радикальними лише на тлі нашого надто поблажливого мовного законодавства.

Чи можна уявити, щоб парламент європейської держави послуговувався якоюсь іншою, не державною мовою? У нас же поки що важко уявити, як Верховна Рада України нарешті заговорить українською. Тому можна передбачити нелегке проходження законів через парламент. Нічого дивного й у розпочатому, точніше, триваючому пропагандистському галасі довкола мовного питання. Саме це знов обговорювали на нещодавньому з’їзді депутатів у Сіверськодонецьку. Там домінували не соціальні питання, які насамперед мали б турбувати депутатів місцевих рад, а лемент довкола “приниження” російської мови. І лемент відбувався і трансливався на телебаченні саме російською.

Наша газета звернулася до одного з авторів нових законопроектів, голови ВУТ “Просвіта”, депутата парламенту Павла Мовчана (співавтор — голова Національної спілки письменників України, народний депутат України Володимир Яворівський) з проханням прокоментувати основні положення нових законодавчих актів.

— Павле Михайловичу, чому є потреба прийняти Закон про державну мову?

— Стаття 10 Конституції так диспозиційована, що є низка позицій, які потребують уточнень і розшифровок. Хоч ми й визначили українську мову як державну, як неодмінний атрибут Української держави, і цю категорію не можна піддавати ревізіям, але від самого прийняття Конституції 1996 року постійно виникають завихрення довкола державності української мови. Нам нав’язували спершу, у зв’язку з широким побутуванням російської, закон про другу державну мову. Нас переконують, що треба було прийняти закон про статус російської мови як “офіційної”, бо нібито вона належить до світових мов. І ще чимало інших різночитань, які дають можливість політичним силам спекулювати. Чимало такого, що, коли не врегулювати його окремим законом, не дасть змоги рухатися далі. Тому й виникла потреба прийняти такий закон. Росія зробила це. Сполучені Штати Америки прийняли такий закон, оскільки на державну англійську мову тисне іспанська, якою розмовляють у південних штатах, а також у сусідніх країнах.

— У нових законопроектах — жодної лазівки для того, щоб парламент розмовляв якоюсь іншою мовою, окрім державної. Невже нарешті він заговорить українською, і чому цього не було досі?

— Нас поволенки призначали до російської мови різні засоби масової інформації. Стає вже чомусь несуттєвим, якою мовою подається зміст інформації. Нас втягли в це. І парламент також призвичаєний до того, що там із трибуни звучить російська. Це неприпустимо, адже парламент — структура державна.

— Прочитуйте частину 1 статті 4 пропонованого Закону “Про дер-

жавну мову України”, де чітко сказано, що українська мова як державна “підлягає обов’язковому використанню у діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування”.

— Є ще чинний Закон “Про державного службовця”, тлумачення Конституційного Суду стосовно статті 10 Конституції.

— Стаття 1 згаданого Закону декларує, що державна мова обов’язкова для спілкування “у публічних сферах приватного життя”. Стаття 4 окреслює їх, і це майже все, окрім приватного спілкування. Тобто не лише робота державних установ, а й виробництво, сфера обслуговування, яка охоплює все населення. Прокоментуйте ці положення.

— А як може бути інакше? Якщо в інших державах це врегульовано саме в такий спосіб, інакшого механізму нема. Якщо ми напишемо якісь загальні слова, вони не будуть втілюватися в життя. Тому потрібно охопити всі сфери побутування. Окрім одного, як це роблять французи, англійці, всі інші нації — в міжособистісному спілкуванні можете розмовляти й іншою мовою. Але посадові особи, працівники всіх сфер мусять спілкуватися з громадянами на службі лише державною мовою.

Ми не прописували якогось терміну для переходу на державну мову, бо такий період давно минув. Треба діяти радикальніше. Але це не означає, що ми всіх різко примушуємо. Старше покоління житиме так, як жило. Ніхто не буде силоміць українізувати людей, які не спроможні оволодіти українською. Але йдеться про перспективу, і цей закон не лише для сьогодні, а й для майбутнього. Щоб не було такого, що в Україні готують фахівців для колишнього Союзу, і знання російської обов’язкове. У нас величезна інерція у мовній політиці, нею поки що ніхто не займався.

— Уся документація передбачається лише державною мовою, зокрема й паспорти. Тобто в паспорті громадянина України нарешті зникне незрозуміле дублювання російською мовою. Чому це було досі?

— Тільки тому, що закон про паспорт приймала в парламенті тодішня більшість — група 239, пострадянські номенклатурники у Верховній Раді. Нас, депутатів-рухівців, представників національно-демократичних сил, було всього 110. Тому більшість прийняла цілу низку законів, де мовні питання було викреслено. Це стосувалося освітньої й інформаційної сфер. Хоч ми застерігали, що це стане великою проблемою.

Прийняття закону про мову ще до Конституції 1996 року давно зробило б суспільство цілісним. Не було б Сіверодонецьків — цих регіональних спроб змінити мовну мапу.

— Це коли в Донецьку, Луганську чи ще десь приймають постанови місцевої влади про так звану регіональну офіційну мову.

— Новий законопроект ставить крапку в усіх сепаратистських намаганнях, у придуманих термінах щодо “офіційної” мови. Ми вже давали роз’яснення відомих правників, філологів, інших фахівців з приводу офіційної мови. Офіційна — це і є державна мова.

— Однак у руслі демократичних європейських традицій у частині 2 статті 8 Закону “Про мови” органам влади запропоновано застосовувати у своїй роботі, поряд з державною, і мову якоїсь з національних меншин, що становить більшість на певній території. Якою може бути ця територія? Безумовно, не область, бо в Україні нема жодної області, жодного регіону (за винятком Кримської автономії), де б українці не становили більшість населення, переважаючи чи не таку значну, але все ж більшість. Отже, це може бути на рівні району, міста, села?

— Так, навіть у Донецькій області більшість населення — українці, хоч і зросійщені. І ми цим законом посприяли б національній самоідентифікації українців, аби люди відчули, що вони українці, аби наблизилися до рідних мовних джерел. Так мовне питання зробило б українську націю справді єдиною, цілісною. Прийняття закону не загострюватиме національного питання. Звичайно, ті, хто не хоче Української держави, хто сподівається на її розвал, хто хотів би якихось особливих “косоварів”, як у Сіверодонецьку, — протестуватимуть проти прийняття нового закону. Але якщо законопроект стане законом, то покладе край будь-яким маніпуляціям, він зближуватиме націю, а не роз’єднуватиме.

— Закон про державну мову передбачає (ч. 1 ст. 3), що “не допускається вживання образливих слів щодо раси, національності, професії, соціальної категорії, вікової групи, статі, мови, релігійних, політичних та інших переконань громадян, вживання нецензурних слів і виразів”. Отже, йдеться про такі категорії, як мораль, чистота мови?

— Це для того, щоб ми зберігали чистоту мови, щоб не спотворювали її, а творили атмосферу, яка викристалізовуватиме мову. Бо засмічена мова — це засмічена свідомість. Треба подолати “синдром Тарапуньки”. Не називаю його “синдромом Сердючки”, бо синдром Тарапуньки сформований ще за радянської доби, аби висміяти малороса. І процес триває. У незалежній державі це неприпустимо. Ми повинні формувати блок законів, які дають можливість українській мові розвиватися, а не згортатися. Тоді відвоюємо все: й інформаційний простір, і книжковий, і всі інші.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

У ШКОЛАХ — ВІДРОДЖЕННЯ

Микола СУКОННИК,
голова міського осередку
“Просвіти”, учасник визвольних змагань ОУН-УПА,
м. Макіївка Донецької обл.

Друга половина XIX століття. В Україні це був період швидкого розвитку і становлення нації, піднесення культури, попри всі утиски російського самодержавства. В Малоросії, так називали тоді Україну, заборонили випуск книжок українською мовою. Тоді виникають різні громади і товариства. Найбільш значущою стала “Просвіта”.

У важких умовах доводиться працювати “Просвіті” у нашому місті й сьогодні. Нема власного приміщення, слабка матеріальна база, не відчуваємо допомоги адміністрації міста й області.

Кілька десятків членів товариства — замало для повноцінної діяльності осередку. Вчителі й викладачі ВНЗ міста не хочуть обтяжувати себе громадською роботою. Проте дехто багато робить для поширення й утвердження української мови.

За поданням міського управління освіти виконком міськради надав статус української 51 школі з 76. Хоч це не зовсім повноцінні українські школи, бо в них є ще класи, де викладають російською, на перервах учні і вчителі спілкуються російською, але український дух у них переважає.

У російських школах створюють класи з українською мовою навчання. Працюють 35 дошкільних навчальних закладів, де 146 груп з українською мовою виховання, у них навчається 2 950 дітей, а в 43 російськомовних дошкільних закладах створено 155 груп з українською мовою виховання, які відвідують 2796 дітей. А ще до 1996 року в місті не було жодної української школи чи дитячого садочка.

Тож дух українства в Макіївці відроджується. Адже діти, що підростають у рідномовному середовищі, сприйматимуть довколишню дійсність інакше. Саме вони нестимуть світло просвіти у покоління прийдешні.

А ХТО ЗАХИСТИТЬ МЕНЕ, УКРАЇНКУ?

Людмила САВЧЕНКО,
сміт Іванівка Херсонської обл.

Прослухавши пряму трансляцію (РТР “Вести”) з’їзду в Сіверськодонецьку, хочу поділитися своєю тривогою та обуренням.

Мені здалося, що перебуваю не в Україні, а в якійсь віртуальній державі, де страшна влада проводить “насилъническую украинизацию”, “националистический пересмотр истории” тощо.

Грізно захищав росіян і російськомовних громадян господін Затулін, а мені думалося: хто захистить мене, українку в Україні, — мої права читати українську книгу, дивитися український фільм, слухати українське радіо? Поступово все це щезає під тиском агресивної російськомовності. Роки виховання радянської школи далися взнаки — навкруги зросійщене суспільство. Але чому за роки незалежності України не стало краще з упродовженням української мови в усі сфери нашого життя?

Віднедавна у нашому селі погано працює провідове радіомовлення — кажуть, нема коштів на ремонт, на переобладнання. Купила радіоприймач, але слухати Українське радіо не можу, бо на всіх FM-частотах — недолугі розважальні радіостанції або російське радіо.

Лише уявити: на території України не чути Національного радіо, де українська мова завжди була майже вірцевою.

Не можу знайти відповідь на питання, чому я, україномовна українка, почуваюся в рідній країні некомфортно.

ЦІННИЙ ПОСІБНИК

Олег ОЛЕКСЮК,
м. Херсон

Херсонський обласний осередок Всеукраїнської молодіжної громадської організації “Молода Просвіта” провів незаангажований конкурс серед держслужбовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування на незнання державної мови. Преможець — голова Херсонської обласної ради Володимир Демьохін — як найбільший шанувальник ХРРЯКа (Херсонського регіонального русского языка) отримав у дарунок від молодіжного журі “Букварик”.

Молодопросвіт’яни вирішили допомогти державним службовцям, які хочуть знати державну мову. Тому подарували нову книгу докторанта Національної академії державного управління, просвіт’янина Івана Лопушинського та Інни Плотницької “Українська мова в державній службі”. Книжка вийшла друком у Херсонській філії Видавничого центру “Просвіта” за сприяння управління у справах сім’ї, молоді та спорту облдержадміністрації. Сподіваємося, що держслужбовці Херсонщини більше не матимуть проблем з українськомовним діловодством.

“Як парость виноградної лози,
плекайте мову”.

М. Рильський

МОЄ ЛИСТУВАННЯ З МІНІСТЕРСТВОМ

Іван Ющук

Як громадянин України і працівник освіти з понад 50-річним стажем я звернувся до Міністерства освіти і науки з деякими пропозиціями, які мені видаються актуальними. Тим часом відповідь, яку я одержав, нагадує “зіпсований телефон”. Я писав про одне, а у відповіді йдеться зовсім про інше.

Та й не все так чудово, як хоче запевнити мене (і нас усіх) працівник міністерства. Свого часу А. Г. Погрібний у книзі “Поклик дужого чину (3 розмов про наболіле)” (К.: Просвіта, 2004) писав, що міністерські чиновники постійно скорочують курси українознавчих дисциплін. 2004

року кількість годин на такі дисципліни, констатував він, скорочено порівняно з першими роками незалежності в чотири рази. Про дальше погіршення володіння державною мовою і зменшення вживання її саме серед молоді свідчать і соціологічні дослідження останнього часу (див. статтю “Мовний баланс України” в ч. 9 “Сучасності” за 2007 р.).

Наприкінці 2007 року у вищих навчальних закладах з’явилися чутки (і небезпідставні) про наміри міністерських чиновників під прикриттям приєднання України до Болонського процесу ще більше скоротити кількість годин на українознавчі предмети, а то й зовсім ліквідувати деякі з них, як це було зроблено з курсом “Українська культура”. З приходом нового міністра освіти й науки ці зазіхання припинили.

Не уподібнюймося до тих, про кого писав Т. Шевченко: “А ми дивились, та мовчали, та мовчки чухали чуби”. Пам’ятаймо, що згідно зі статтею 40 Конституції України, “усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов’язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк”.

Нижче подаю на суд громадськості своє звернення до Міністерства освіти і науки України і відповідь на нього.

Шановний пане Міністре!

Наше суспільство, особливо схід і південь, хворе на національне безпам’ятство, бездуховність і брак загальнонаціональних ідеалів. І це не дивно: протягом 250 років царської та 70 — московсько-більшовицької неволі українське населення переважно через загальноосвітню та вищу школи інтенсивно обробляли в цьому напрямі. Пригадаймо бодай такі вузівські предмети радянського часу, як науковий комунізм, діалектичний та історичний матеріалізм, історія КПРС, атеїзм, політична економія, марксистсько-ленінська філософія, марксистсько-ленінська естетика. Вони слугували вихованню людей, відданих тодішньому режимові.

А яку виховну роль в інтересах Української держави виконують теперішні дисципліни так званої гуманітарної й соціально-економічної підготовки? Вони майже ті самі, що й за радянського часу, їх було збережено для того, щоб мали роботу колишні привілейовані викладачі так званих суспільних наук і для збереження комуно-радянського світогляду. Ті ж нібито українознавчі дисципліни — “Українська мова (за професійним спрямуванням)”, “Історія України”, “Культурологія” (а не українська культура), “Політологія”, які вивчають тепер у вищих навчальних закладах, поперше, надто вже куці (26—36 аудиторних годин), а по-друге, закінчуються лише заліком, а не державним іспитом.

Якщо цього не змінити, наша освіта й далі виховуватиме манкуртів типу сумнозвісного секретаря Донецької міської ради українофоба Левченка (28 років, кандидат історичних наук, вихований у незалежній Україні).

Щоб ми, українці, не залишалися людьми другого сорту в своїй країні і в світі, потрібно, аби ті, хто керує державою, попри турботу про розвиток економіки, про сите життя, так само дбали й про вічні національні цінності — українську мову й українську культуру.

Для цього на виконання положення статті 11 Конституції України про те, що “державою сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури”, а також статті 12 про те, що “Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців...”, Міністерство освіти й науки Ук-

раїни мало б серед іншого запланувати й виконати найближчим часом таке.

У всіх вищих навчальних закладах, незалежно від форм власності й підпорядкування, замість суспільно менш актуальних предметів (як релігієзнавство, культурологія, економічна теорія, соціологія тощо) або поряд з ними, запровадити як обов’язкові такі українознавчі предмети, виділяючи на кожний з них не менш як по 70 аудиторних годин (разом — 280 аудиторних годин, що становитиме менше 7 % усього аудиторного часу):

1) **практичний курс української мови** з елементами комунікативної лінгвістики (спрямований на якомога повніше оволодіння виражальними засобами та стилістикою української літературної мови — I курс);

2) **курс новітньої української літератури** (у ньому передбачити розгляд високохудожніх, суспільно вагомих творів українських письменників останнього часу, яких не вивчають у середній загальноосвітній школі і які мають національно-виховне та ліудинознавче спрямування, — II курс);

3) **курс історії української державності** (з аналізом помилок і здобутків українського народу на його історичному шляху і перспектив його розвитку на основі найновіших досягнень історичної та філософської науки — III курс);

4) **курс української культури** (спрямований передусім на відновлення, збереження й розвиток українських національних культурних традицій, які протягом тривалого часу нищили, — IV курс).

Цикл названих українознавчих дисциплін має завершуватися обов’язковим інтегрованим **бакалаврським державним іспитом** (для всіх спеціальностей). Без складання державного іспиту з цих дисциплін диплом про вищу освіту не повинен видаватися.

У середній загальноосвітній школі щодо патріотичного виховання становище порівняно ніби краще, хоч останнім часом помітно скоротилися години на вивчення української мови, літератури, історії України, ліквідовано українознавство. Але тривогу викликає **навчання в школах для осіб, що належать до національних меншин.**

У статті 14 Рамкової конвенції про захист національних меншин сказано: “У місцевостях, де традиційно проживають особи, які

**Міністерство освіти і науки України
Департамент загальної середньої та дошкільної освіти**

Шановний Іване Пилиповичу!

У департаменті загальної середньої та дошкільної освіти уважно розглянуто Ваш лист щодо мовної політики в освітній галузі, адресований міністру освіти і науки України. З приводу порушених у листі питань інформуємо.

Одним із важливих напрямів діяльності Міністерства освіти і науки України, місцевих органів управління освітою є комплексне вдосконалення вивчення української мови в середній та вищій школі. Це виявляється насамперед в оновленні концептуальних засад вивчення української мови в навчальних закладах, розробленні нових програм, якісних підручників з рідної мови, піднесенні професійної кваліфікації вчителів-мовників, збагаченні арсеналу лінгводидактики шляхом вироблення ефективних методик викладання рідної мови у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів, створенні надійної системи моніторингу якості мовної освіти школярів та студентів, налагодженні щонайтіснішої взаємодії між органами управління освітою та громадськістю щодо вирішення мовних питань.

Окрім цього, міністерство патрує та проводить низку мовних конкурсів, олімпіад, змагань, турнірів. У комплексі з іншими заходами вони покликані змінити мовну ситуацію в Україні, привернувши молодих українців до рідного слова.

Щодо кількості годин, відведених на вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах, то сьогодні в 11-річній школі загалом українську мову учень вивчає упродовж 1 698 годин.

Типовими навчальними планами для 12-річної школи так само визначено на вивчення української мови 1 908 годин. У класах суспільно-гуманітарного профілю ця цифра становить 1 908 годин.

Отже, кількість годин на вивчення української мови не зменшується, а у профільних класах — значно збільшується.

До того ж, на вивчення української літератури у 12-річній школі відводиться на 70 годин більше порівняно з 11-річною школою (в 11-річній — 490 годин, у 12-річній — 560 годин).

У загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин здійснюється поетапний перехід на вивчення ряду предметів (історії України, географії України, курсу “Захист Вітчизни”) за бажанням учнів, їхніх батьків та за наявності відповідного навчально-методичного і кадрового забезпечення українською мовою.

Департамент загальної середньої та дошкільної освіти здійснює та планує надалі здійснювати й інші заходи, спрямовані на поліпшення мовної ситуації в освітній галузі, вважаючи цю проблему такою, що має першорядне значення.

Поділяємо, шановний Іване Пилиповичу, Вашу стурбованість станом мовної розбудови Української Держави та щиро дякуємо за небайдужу позицію щодо національно-мовного відродження України.

Начальник відділу **Л. С. Ващенко**

належать до національних меншин, або де вони складають значну частину населення, Сторони, у разі достатньої необхідності, намагаються забезпечити, по можливості та в рамках своїх освітніх систем, особам, які належать до цих меншин, належні умови для викладання мови відповідної меншини або для навчання цією мовою”. І тут же в Коментарі до положень Рамкової конвенції це конкретизується: **“Двомовне навчання може бути одним із засобів для досягнення мети цього пункту”**. У пункті 13 Гаазьких рекомендацій щодо прав національних меншин на освіту вказується конкретніше: в середній школі “необхідно поступово збільшувати кількість предметів, які викладаються державною мовою”. У Пояснювальній записці до цих рекомендацій застерігається: “Підходи типу “занурення”, згідно з якими викладання ведеться виключно державною мовою, за якого діти з національних меншин повністю інтегровані у класи з дітьми більшості населення, не відповідають міжнародним нормам. Це такою самою мірою стосується й сегрегованих шкіл, в яких уся навчальна програма викладається виключно із застосуванням рідної мови національної меншини протягом усього навчального процесу...” Поняття “двомовне навчання”, про яке йдеться в цих міжнародних документах, означає, що половина предметів має викладатися державною мовою, половина — мовою національної меншини. Адже, як сказано в тих же Гаазьких рекомендаціях, “особи, які належать до національних меншин, зобов’язані інтегруватися в більш широке суспільство держави через належне володіння державною мовою”.

Тим часом у школах з російською мовою навчання всі предмети, за винятком, зрозуміла річ, української мови та літератури (на які виділено мізерію годин — як за радянських часів), всупереч міжнародним нормам викладають лише російською мовою. І діти, які закінчують такі школи, погано володіють державною мовою. А біда ще й у тому, що й виховання тут — нерідко антиукраїнське.

У багатьох сирітських будинках (особливо на сході й півдні) і виховання, й навчання ведуться російською мовою і в російському душі. Отже, ким стануть ті державні діти для Української держави?

Щось подібне спостерігається й у школах з угорською та румунською мовами навчання.

Свого часу в Міністерстві освіти (керівник групи — В. О. Огнев’юк, до неї входив і автор цих рядків) було розроблено відповідно до міжнародних норм Концепцію освіти національних меншин, але вона десь і досі припадає пилом.

Крім того, слід **передбачити розширення цікавих дитячих художніх і науково-популярних видань українською мовою** й витіснення зі шкільних бібліотек російської (переважно ще від радянського часу) літератури.

Це болючі проблеми. Якщо не розв’язати їх, наше суспільство нескоро позбудеться колоніального тавра.

Про це я вже писав у нашій вищій інстанції, й поки що одержав лише таку відповідь два роки тому:

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

04070, м. Київ, вул. Сагайдачного, 37
Тел./факс (044) 425-52-56
07.12.2005 № 14/18.2—2775

Шановний Іване Пилиповичу!

Виконуючи розпорядження Міністерства освіти і науки України щодо Вашого повторного листа до Віце-прем’єр-міністра Кириленка В. А. від 10. 10. 2005 року щодо введення українознавчих дисциплін у ВНЗ, вважаємо доцільним копії цих листів довести до відома керівництва та членів Науково-методичних комісій з педагогічної освіти, журналістики, української мови, слов’янської філології, історії України та культури для обговорення ними їх змісту у грудні 2005—січні 2006 рр.

Про результат повідомимо Вам додатково.

З повагою директор (підпис).

Ось така відповідь без відповіді.

З глибокою повагою

професор **І. П. Ющук**,
завідувач кафедри слов’янської
філології і загального мовознавства
Київського міжнародного університету,
член Центрального правління
Всеукраїнського товариства
“Просвіта” ім. Т. Шевченка,
заслужений діяч
науки й техніки України,
відмінник освіти України.
1.01.2008 р.

“Від світогляду залежить доля людини і держави, доля цілого народу”.

Вельмишановна Юліє Володимирівно!
Ознайомившись із програмою “Український прорив. Для людей, а не для політиків”, хочемо зробити деякі зауваження.

Під час розробки програми національного розвитку України треба враховувати, що не лише Україна, а й світ переживає дуже складний, переломний період історії, коли епоха війн, революцій, протистоянь закінчується, і на зміну їй іде епоха високої духовності, моралі, любові.

Як пережити цю чорну смугу зміни епох, як впоратися з глобальними екологічними, економічними, політичними, соціальними проблемами?

Чим, яким вченням керуються лідери держав, коли приймають доленосні для всього світу політичні рішення? Чи завжди вони правильні й чи не суперечать універсальним законам розвитку, вектора руху Всесвіту (див. “Спочатку було слово... і слово було Бог”, газета “За нашу Україну” № 10 від 7 березня 2003 р., “Світогляд III-го тисячоліття”, газета “Наша віра” № 3, 2006 р., “Світогляд і ідеологія III-го тисячоліття”, “Чому, від чого і за що ми страждаємо? Які зміни нам потрібні?”, “Кому і в що вірити і чим керуватися в III-му тисячолітті” (<http://www.experts.in.ua>)).

У цих статтях ідеться про потребу радикальної перебудови світогляду людства і невідворотність усесвітньої моральної революції; про стосунки Бога, Природи, людини, суспільства; про демократію і свободу; про перегляд і переосмислення всіх філософських категорій, систем, теорій, концепцій та історичних фактів.

Основна відмінність світогляду III тисячоліття від попередніх — визнання Бога фактом науки, а не богослов'я. Наші уявлення про світ без концепції Творця — нонсенс.

Кожна історична епоха вимагає “наведення мостів” між створеною природничими науками картиною світу і суспільно-політичною практикою. Сьогодні наукова картина світу радикально, хоч і повільно, змінюється, а суспільно-політична практика дуже відстає від науки.

На долю України випала велика честь розбудовувати державу третього тисячоліття, на зламі не століть, а тисячоліть, коли одна цивілізація добігає кінця, а друга ще не сформувалася.

Історична місія України полягає саме в тому, щоб здійснити світоглядний прорив і започаткувати духовне відродження й моральне оновлення світу.

Світ охопила глибока духовна криза, яка загострила кризи екологічні, політичні, економічні, соціальні, культурні. Їх не можна подолати ні найдосконалішою зброєю, ні мільярдами доларів. Потрібне щось інше — потужніше й результативніше. Цим “іншим” вважаємо космічний світогляд і планетарну ідеологію III тисячоліття.

Космічний світогляд — це світогляд наших предків, доповнений сучасними досягненнями науки і поглиблений всесвітнім історичним досвідом. Суть його полягає в тому, що людина невіддільна від Космосу, вона — його творіння, продукт розвитку й активний

СУСПІЛЬСТВО МІЦНЕ МОРАЛЛЮ

Відкритий лист кандидата біологічних наук А. А. Душейка та кандидата хімічних наук В. А. Душейка до Прем'єр-міністра України Ю. В. Тимошенка

учасник космічного творчого процесу. Літосферу, атмосферу і біосферу Землі було створено ще до появи людини.

Настає нова стадія розвитку, планета вступає в новий геологічний процес — ноосферу. В цьому процесі людина з її свободою волі відіграє особливу роль, вона стає основною геологічною силою — будівником ноосфери. Чи готові сучасна людина і людська спільнота до цієї місії?

Будівництво ноосфери — це порятунок, умова виживання людства. Тому розробка теоретичних, ідеологічних й організаційних основ побудови ноосфери надзвичайно актуальна.

Людина III тисячоліття мусить усвідомлювати, що не вона планує і буде Всесвіт, а він будуватиметься за незалежними від волі людини законами. Призначення людини — бути гідним співтворцем, а для цього їй потрібно знати, що таке Всесвіт, хто і навіщо його створив, куди він рухається, яка мета цього руху.

Державотворці України, не говорючи про простих смертних, не переймалися і не переймаються цими питаннями, тому і склалася ситуація, що народ не знає, куди йти, а лідери не знають, куди його вести.

Після розпаду СРСР комуністичні ідеологи поспішили заявити, що нам непотрібний світогляд, він у кожного свій, не треба нам ідеології. Це створило найкращі умови для “прихватазації”, точніше, цинічного розкрадання народного добра, руйнування всього.

Все це призвело до того, що у кожного депутата свій світогляд — більше покласти в кишеню, і своя ідеологія — як відстояти власний інтерес.

Вийти з цієї ситуації нам не допоможе ні Схід, ні Захід. Треба розплющити очі і з висоти нового світогляду і нової ідеології подивитися, що ж ми наробили, який слід залишили в історії.

Від світогляду залежить доля людини і держави, доля цілого народу.

Теоретики комунізму уявляли світ як матерію, яка невідомо куди і до чого рухається, що цей рух не цілеспрямований, а випадковий, що світ виник із хаосу шляхом еволюції, що природа сліпа і нерозумна, жорстока і байдужа до долі людей, що з нею треба боротися, підкорювати, завойовувати, що людина не від Бога, не результат розвитку Всесвіту, а походить від мавпи, але чомусь всесильна і всемогутня. Саме на цих світоглядних засадах і на цій ідеології визначали моральні цінності, формували державу, розробляли політику. За ко-

муністичною ідеологією виходило: якщо Бога нема, то я — Бог і сам буду вирішувати, що морально, а що аморально, що добро, а що зло. Почалися масові розстріли, ув'язнення, переселення. Такими були дії вождів-безвірників.

Чому народ обрав саме таких вождів? Над цим питанням варто задуматися кожному в нинішній політичній ситуації.

Розробляючи стратегію розвитку України, треба на перше місце ставити не економічні проблеми, а проблеми духовного розвитку.

У результаті деідеологізації соціального життя в Україні утворився смисловий та ціннісний вакуум. Відсутність об'єднальної ідеї, намагання керуватися лише ситуативними принципами породили духовний хаос, ціннісний нігілізм і аморальність. Визначення цілей та смислів не може відбуватися як стихійний процес. Світоглядний економоецентризм та диктатура ринкових відносин призводить до утилітаризму в духовній сфері, до становлення міщанського світосприймання невпинного і нічим не обмеженого споживання.

Як виходити з глухого кута бездуховності, безідейності, безпринципності?

Історики, прихильники економоецентризму, часто наводять приклад Рузвельта, який у 30-ті роки минулого століття виводив Америку з економічної кризи, обіцяючи роботу, машину, дачу. Але то була економічна криза, а в нас духовна, яка спричинила економічну і політичну.

Усі проблеми подолаємо лише тоді, коли з'являться духовно багаті, морально чисті, фізично здорові, сповнені натхнення, високоїдейні, принципові люди, які безмежно люблять Україну та готові самовіддано їй служити. Тому на перше місце у програмі ми поставили б радикальну зміну змісту системи навчання і виховання, радикальну реформу освіти й науки.

Міністерство освіти і науки України чомусь вважає, що система освіти, яка була в тій державі, — хороша, її тільки треба розвинути, підкорегувати... Проте держава розвалилася!

Було багато постанов, доктрин, концепцій, але зміст освіти залишився незмінним — матеріалістичним, бездуховним.

Українська освіта має продовжити спадщину, але не попередньої держави, а визначених, мудрих і славетних педагогів, таких, як Я. А. Коменський, К. Ушинський, Г. Ващенко, В. Сухомлинський. Змістом їхньої педагогіки були Бог — Природа — суспільство — люди-

на. Бог і Україна! Такий був девіз Григорія Ващенка. У сфері освіти не в той бік рухаємось, викидаємо мільярди гривень на освіту і виховуємо духовних інвалідів.

Зміст освіти потребує термінової реформи на засадах світогляду та ідеології третього тисячоліття.

У нас є по-сучасному мислячі педагоги, але їхні ідеї та ініціативи притлумлює АПН. Усі наші підручники, посібники написано в дусі марксистсько-ленінського матеріалістичного світогляду.

Пропонуємо замість суспільствознавства, істмату, діамату, наукового комунізму, які вивчали в тій державі, замість вкрай спотвореного марксистсько-ленінського світогляду ввести в такому ж обсязі курс “Основи світогляду третього тисячоліття”.

З дитячого садка і закінчуючи ВНЗ навчати молодь адекватно розуміти світ, реально мислити, правильно орієнтуватися, керуватися нормами, принципами і моральними законами Біблії та людським досвідом, навчати знаходити нішу у Всесвіті, своє призначення у творчому процесі світотворення, щоб повністю реалізуватися.

Педагогіка наголошує на сімейному вихованні. Це логічно, але що сталося з нашими сім'ями — осередками держави? Скільки розлучень, рукоприкладства, пияцтва тощо! Батьків теж треба перевиховувати, а дітей — рятувати від вульгаризації й осквернення душ. Треба так поставити справу навчання і виховання, щоб діти виховували зіпсованих батьків.

У світлі нової ідеології радикальної зміни потребують ЗМІ.

Та чи не найбільших змін потребує Основний Закон. Конституція держави III тисячоліття повинна стати конкретним виразом і практичним втіленням світогляду й ідеології III тисячоліття. Нинішню Конституцію розробляли на засадах позаминулого століття — демократії і свободи, без урахування духовного, морального та психологічного стану суспільства. Це була Конституція для зіпсованого парламенту, а не для народу, народ її не читав і не приймав. Вона безідейна, просякнута міщанським духом, тому держава не стала живим здоровим організмом, в якому кожна клітина-людина на своєму місці, виконує свої й водночас загальнодержавні функції. Сьогодні держава — розрізнена, нічим не об'єднана структура.

Чого варта стаття 3: “...не допускається встановлення обов'язкових переконань і світогляду...” Чи розуміють автори статті, що ці слова перекреслюють весь Основний Закон, роблять його недієздатним?

Конституція повинна забезпечити високу моральність суспільства на законодавчій основі. Закони моралі — найвищі закони, і їхнє виконання повинен гарантувати Основний Закон. Народ має знати, що страждає від аморальності влади і суспільства.

Аморальність — головна причина хаосу, безладдя і безвладдя. Український прорив повинен стати проривом в сфері духу, високої моралі й культури.

Сильна держава — це морально бездоганна держава!

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

У Києві час від часу проводять конкурси, чимало з яких гучно називають міжнародними. Навіщо? Яка користь від них українському суспільству, державі та громадянам? Не завжди організатори над цим замислюються або мають якийсь особливий інтерес.

Недавно побачив розміщене на сайті НСЖУ оголошення про IX Міжнародний конкурс фільмів і телепрограм, який має відбутись у Києві 29—31 травня цього року. Це щорічний конкурс з гарною назвою “Золотий Георгій”. Насправді назва конкурсу і текст загальних положень про нього, як заведено, — російською. Всі до цього звикли, і журналістська братія згодом, у травні, подаватиме нам чергове досягнення в галузі української кінематографії й українського телепродукту. Національна Рада з питань телебачення і радіомовлення, напевно, не має до цього конкурсу жодних запитань, адже конкурс пройшов усі погодження і оголошується не вперше. Запитання є у мене.

Нерозуміло, на якій підставі текст загальних положень конкурсу поширено лише російською мовою. За старим і чинним Законом про мови (стаття 15) мовою міжнародних форумів, що відбуваються на території України, є мова, визначена учасниками

ЧЕРГОВИЙ КОНКУРС БЕЗ МЕТИ?

форуму. Якщо цей форум для користі нашої суспільства, то такою мовою може бути державна, а не китайська чи англійська або інша поширена мова світу, зокрема російська. Звісно, учасникам гарантують право вибору мови виступу із забезпеченням перекладу мовою відповідного форуму. Проте організатори визначили мовами форуму українську і російську, хоч роботи можна подавати будь-якою мовою, тобто російська

сприймається де-факто як друга державна. Очевидно, до організаторів проекту ще не дійшли відомі всім тлумачення Конституційного Суду про дублювання фільмів і старі, як наша незалежність, правові норми про статус державної мови. Не встигає побачити негаразди і Нацрада з питань телебачення і радіомовлення.

Постає запитання — навіщо і для кого цей конкурс? Може, для решти світу і сусідньої держави, а ми лиш орендуємо свою столичну територію? Чи є що показувати з українського проєкту? Чи є що показувати з українського проєкту? “Тематика конкурсной программы — взаимоотношения общества и правоохранительных и правоприменяющих структур, информирование населения о деятельности правоохранительных органов государственной власти, сотрудничество средств массовой информации и силовых структур в вопросах освещения происходящих событий, создание положительного образа сотрудника правоохранительных органов художественными методами кино и телерадиовещания”. Український продукт на таку тематику — дефіцит, зате на українських телеканалах поза конкуренцією щоденно “перемагають на конкурсі” телесеріали про російських “ментів”

і американських “копів”! Можна недорого зняти на тему ментів і копів непоганий телесеріал десь у Жмеринці і з участю українських артистів: так дешевше — російською вони вже володіють, англійську чудово імітуватимуть.

Цим конкурсом важко популяризувати справжнє національне кіно і телепродукт. Може, це десь там, за “форматом”, і його самовіддано шукатимуть організатори, щоб захистити на міжнародному рівні високий престиж України. Пересічний громадянин такого дива на телебаченні не бачить. Організаторам видніше, адже мусить бути якась мета конкурсу. Ніхто ж не каже, що конкурс продовжуватиме бридку пострадянську колоніальну справу зросійщення і денационалізації українського суспільства. У це і вірити не хочеться, сподіваючись на українське чудо чергового кіноконкурсу. Герой одного з незабутніх радянських телефільмів не втримався б від патетичного вигуку: “Хай живе український кіноконкурс, найукраїнськіший кіноконкурс у світі!” “Слава українському телебаченню!” — хочеться відкупитися гаслом-відповіддю, тамуючи безпричинний сміх. Сміх — це останнє, що можна дозволити собі широко і по-українськи. Так думав Остап Вишня.